

MUSIIKKIKASVATUSTA LUTERILAISESSA SEURAKUNNASSA

**Tapaustutkimus eteläsuomalaisen seurakunnan musiikkikasvatus-
toiminnasta**

Hanna Kakkonen
Pro gradu -tutkielma
Musiikkikasvatus
Elokuu 2008
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin laitos
Tekijä – Author Kakkonen, Hanna Maria	
Työn nimi – Title Musiikkikasvatusta luterilaisessa seurakunnassa Tapaustutkimus eteläsuomalaisen seurakunnan musiikkikasvatustoiminnasta	
Oppiaine – Subject Musiikkikasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Kevät 2008	Sivumäärä – Number of pages 73
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielman tavoitteena oli selvittää, millaista musiikkikasvatusta luterilaisessa seurakunnassa tällä hetkellä järjestetään, miten seurakunnan työntekijät suhtautuvat musiikkikasvatukseen ja miten musiikkikasvatustoimintaa voisi työntekijöiden yhteistyönä kehittää ja tehostaa. Tutkimus on tapaustutkimus eräästä eteläsuomalaisesta seurakunnasta. Tutkimus on toteutettu haastattelumenetelmää käyttäen.</p> <p>Tutkimukseni yksi osa-alue on syksyllä 2007 alkanut yhteistyö Jyväskylän yliopiston musiikin laitoksen ja Sibelius-Akatemian Kuopion osaston kanssa. Yhteistyön tarkoituksena on tuottaa kunnan ja seurakunnan tarpeisiin sellaisia henkilöitä, joilla on sekä musiikkikasvattajan että kanttorin koulutus. Tutkimukseni yksi tavoite oli selvittää, millainen rooli musiikkikasvattajakanttorilla voisi olla seurakunnassa tai seurakuntayhtymän yhteisenä työntekijänä.</p> <p>Tutkimukseni perusteella tutkittavassa seurakunnassa musiikkikasvatustoimintaa on jo tällä hetkellä melko paljon, mutta työntekijät olivat myös halukkaita kehittämään sitä monin eri tavoin. Seurakunnasta löytyi paljon avoimuutta uusille innovaatioille, ja työntekijät kokivat kaksoispätevyuden erittäin hyödyllisenä ja tervetulleena vaihtoehtona. Musiikkikasvattajakanttori otettaisiin innostuneesti vastaan tutkimukseni seurakunnassa, ja kaksoispätevyuden omaavalle henkilölle keksittiin useita eri merkityksiä ja käytännön sovelluksia kanttorikuvan laajentamisesta seurakuntayhtymän yhteiseksi kouluttajaksi ja musiikkikasvatuksen kehittäjäksi.</p>	
Asiasanat – Keywords Musiikkikasvatus, seurakunta, kaksoispätevyys, musiikkikasvattaja, kanttori	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Musiikin laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LUTERILAINEN KIRKKO JA KIRKKOMUSIIKKI	7
2.1 Suomen evankelis-luterilainen kirkko	7
2.2 Kirkon ja seurakunnan toiminta	8
2.2.1 Organisaatio	8
2.2.2 Toimintastrategia	10
2.3 Kirkko musiikkikasvattajana	11
2.4 Musiikin teologinen merkitys	12
2.5 Mitä on kirkkomusiikki?	15
2.6 Kirkkomuusikko	16
2.6.1 Laulajasta lukkariksi	16
2.6.2 Lukkarista kanttoriksi ja urkuriksi	17
2.6.3 Kohti tämän päivän kirkkomuusikkoutta	20
3 MUSIIKKIKASVATUS	23
3.1 Musiikkikasvatus – mitä ja miksi?	23
3.2 Musiikkikasvatuksen historiaa	25
3.2.1 Koulu musiikkikasvattajana	25
3.2.2 Musiikkikasvatusta 2000-luvun peruskoulussa	27
3.2.3 Musiikkikasvatusta lukiossa	29
3.3 Musiikkikasvatusta eri elämänvaiheissa	30
3.3.1 Varhaisiän musiikkikasvatus	30
3.3.2 Aikuisten ja ikääntyneiden musiikkikasvatus	32
3.4 Musiikkikasvatus seurakunnassa	33
3.5 Musiikkikasvattajan opinnot	38
3.6 Kirkkomuusikon ja musiikkikasvattajan yhdistävä tutkinto	39
4 TUTKIMUSASETELMA	42
4.1 Tutkimustehtävä	42

4.2 Tutkimuksen toteutus	42
4.3 Tutkimusmenetelmät	44
4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkijan asema	46
5 TULOKSET	48
5.1 Musiikkikasvatuksen merkitys seurakunnan työntekijöille	48
5.2 Musiikkikasvatus Lähdeveden seurakunnan toiminnassa	51
5.3 Musiikkikasvatuksen kehittäminen	55
5.4 Musiikkikasvatus seurakuntayhtymässä	60
5.5 ”Opettaja-kanttori”	62
6 PÄÄTÄNTÖ	65
7 LÄHTEET	71

1 JOHDANTO

Syksyllä 2007 alkoi yhteistyö Jyväskylän yliopiston musiikin laitoksen ja Sibelius-Akatemian Kuopion osaston kanssa. Yhteistyön tarkoituksena on kouluttaa henkilöitä, joilla on sekä musiikin aineenopettajan että kanttorin pätevyys. Yhteistyön yhtenä ajatuksena on, että musiikkikasvattaja-kanttorit voisivat työskennellä etenkin pienillä paikkakunnilla sekä kunnan työntekijänä, koulun musiikinopettajana, että seurakunnassa kanttorina. Toinen vaihtoehto on työskennellä vain joko kunnan tai seurakunnan virassa, ja käyttää molempien ammattien tuomaa osaamista kyseisessä työssä.

Tutkimukseni lähtee siitä ajatuksesta, että musiikkikasvattaja-kanttori työskentelee kanttorin virassa seurakunnassa. Tarkoitukseni oli selvittää, millaista musiikkikasvatusta seurakunnassa tällä hetkellä järjestetään; onko musiikkikasvatus seurakunnan työntekijöille täysin vieras vai jokapäiväinen asia? Yksi tavoitteistani oli selvittää, millä tavoin voisin itse olla kaksoispätevyuden omaavana kehittämässä seurakunnan musiikkikasvatustoimintaa. Miten tulevaisuuden työpaikkani musiikkikasvattajana ja kanttorina voisi ylipäättään muodostua seurakunnassa? Tutkimuksessani selvitin myös, millä eri tavoin seurakunnan työntekijät olisivat valmiita kehittämään ja tehostamaan musiikkikasvatustoimintaansa, ja miten he kokevat musiikkikasvattaja-kanttorin roolin seurakunnan tai seurakuntayhtymän yhteisenä työntekijänä.

Tutkimukseni on tapaustutkimus eräästä eteläsuomalaisesta seurakunnasta. Olen tehnyt kanttorin sijaisuuksia eri puolilla Suomea vuodesta 2000 lähtien, muiden muassa tutkimuskohteenani olevassa seurakunnassa. Tunnen seurakuntaa ja sen työntekijöitä hieman siis jo entuudestaan, ja se oli yksi syy tutkimuskohteen valinnassa; tiesin, että seurakunta suhtautuu myönteisesti ja avoimesti uusiin kokeiluihin, ja uskoin tästä syystä työntekijöiden osallistuvan tutkimukseeni kiireisistä aikatauluistaan huolimatta.

Seurakunnan musiikkikasvatusta ei ole suuressa määrin tutkittu. Ainoa tutkimus, jonka aiheesta löysin, oli Jockum Krokforsin (1993) Åbo Akademin teologiseen tiedekuntaan tekemä väitöskirja *Musiken i församlingen*. Krokforsin väitöskirja kuvaa musiikkikasvatusta Porvoon hiippakunnassa, ja se keskittyy kyselytulosten lisäksi pitkälti kirkon julkaisemaan

Musiikkikasvatus seurakunnassa -mietintöön sekä Martti Lutherin ajatuksiin musiikista. Oma apunani tutkimusta tehdessä oli myös kyseinen kirkon oma julkaisu musiikkikasvatuksesta seurakunnassa, sen lähtökohdista ja tavoitteista. Eniten tietoa sain kuitenkin haastateltaviltani, jotka kertoivat suoraan ja monista eri näkökulmista ajatuksiaan tämänhetkisestä musiikkikasvatustoiminnastaan. Haastatteluissa tulee väistämättä ilmi musiikkikasvatuksen lisäksi myös monenlaisia asioita seurakunnan yleisestä toimivuudesta, työntekijöiden arvoista, yhteistyötaidoista sekä valmiudesta uusille innovaatioille. Kutsun tutkittavaa seurakuntaa työssäni nimellä Lähdeveden seurakunta.

2 LUTERILAINEN KIRKKO JA KIRKKOMUSIIKKI

Tutkimukseni käsittelee Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa, seurakuntaa ja seurakunnan musiikkikasvatustoimintaa. Luterilaisella kirkolla on pitkä menneisyys suomalaisten kansansivistäjänä ja kasvatustyön järjestäjänä. Ensimmäisissä luvuissa käsitellään luterilaisen kirkon Suomeen tuloa, kirkon asemaa kasvatustyön järjestäjänä sekä luterilaisen seurakunnan toimintaa ja yleistä järjestäytymistä. Seurakunnan musiikkikasvatustyön juuret ulottuvat satojen vuosien taakse, ja siksi on aiheellista tutkia sen toimivuutta myös tämän päivän tavallisessa, jokapäiväisessä seurakuntatyössä.

2.1 Suomen evankelis-luterilainen kirkko

Evankelis-luterilainen kirkko on tullut Suomeen monien vaiheiden kautta. Kristillisuus on ollut osa Suomea jo satojen vuosien ajan, sillä ensimmäisiä kristillisiä vaikutteita on tullut Suomeen jo viikinkiajalla, ensimmäisen vuosituhannen lopulla. pakanallisuus väistyi ensimmäisen ja toisen vuosituhannen vaihteessa vähitellen, ja läntinen kristinusko sai jalansijaa ristiretkien myötä. Kristillisuus saapui Suomeen sekä idästä että lännestä, mutta läntisen kirkon vaikutus oli niin vahva, että ristiretkien päätyttyä ainoastaan Laatokan Karjala kuului idän ortodoksiseen kirkkoon. Suomi ei ristiretkien päätyttyä ollut enää lähetysmaata, vaan se muodosti oman täysivaltaisen hiippakunnan. Turun tuomiokirkko vihittiin käyttöön jo ennen ristiretkien päättymistä, vuonna 1300, ja sen johtoon saatiin ensimmäinen suomalais-syntyinen piispa. (Heininen, Heino, Nyssönen & Pirinen 1996, 10, 14.)

Keskiajan Suomessa katolinen kirkko piti yllä lähes kaikkea korkeampaa kulttuuria. Luterilaiseen uskonpuhdistukseen tähtäävä uudistus sai alkunsa 1520-luvun alussa, kun Lutherin opit tulivat tunnetuiksi Turun hiippakunnassa. Jumalanpalvelus muutettiin vähitellen luterilaiseksi, ja sitä alettiin pitää kansan kielellä. Yksi tärkeimmistä uuden suunnan johtajista oli Mikael Agricola, joka perusti suomen kirjakielen ja suomalaisen kirjallisuuden kääntämällä Uuden testamentin, osan Vanhaa testamenttia sekä muita kirkollisia kirjoja suomen kielelle. Ruotsi hyväksyi luterilaisuuden perusasiakirjan vuonna 1593, ja luterilaisuudesta tuli valtionuskonto. Yhteinen usko lujitti koko valtakunnan yhtenäisyyttä, ja sen vuoksi luteri-

laisuutta ja sen asemaa vaalittiin tarkoin. (Heininen ym. 1996, 20–23.)

Evankelis-luterilaisella kirkolla oli Suomessa valtionkirkon asema vuoteen 1869 asti. Tuolloin kirkkolaissa selkiintyivät valtion ja kirkon rajat, ja kirkko sai käytännössä oman itsehallinnon – näin luovuttiin tunnustuksellisen valtion periaatteesta. Talvisota vahvisti kirkon asemaa henkisenä tukena ja kansoja kokoavana voimana. Sotien jälkeen kirkko jatkoi kansankirkkona entiseen tapaan. Viime vuosikymmeninä Suomen luterilainen kirkko on kokenut monenlaisia haasteita. 1960-luvulla uusvasemmistolainen, lähinnä opiskelijaradikaalien kritiikki kohdistui erityisesti kirkkoon, jota pidettiin vanhoillisena instituutiona. 1980-luvulla kritiikki laimeni, ja sen jälkeen kirkko on ollut puheenaiheena aina tasaisin väliajoin. (Heininen ym. 1996, 36–37.) 2000-luvulle tultaessa suurimpia ristiriitoja aiheuttaneita asioita kirkon ja sen jäsenten keskuudessa ovat olleet lähinnä naispappeus sekä kysymys samaa sukupuolta olevien parisuhteiden kirkollisesta siunaamisesta.

Kirkko herättää edelleen keskustelua, ja sillä vaikuttaa olevan sisäisistä erimielisyyksistään huolimatta melko vahva perusta suomalaisuudessa ja suomalaisten elämässä. Kirkon tutkimuskeskuksen mukaan vuoden 2007 lopussa suomalaisista 81,7 % kuului luterilaiseen kirkkoon (Suomen luterilainen kirkko 2008). Muuhun Eurooppaan verrattuna suomalaiset ovat uskonnollisesti poikkeuksellisen yhtenäinen kansa. Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien määrä on kuitenkin hiljalleen vähentynyt vuosien saatossa, vaikka Kirkon tutkimuskeskuksen vuonna 2003 tehdyn tutkimuksen mukaan mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomien joukosta useampi kuin joka kolmas pitää itseään kuitenkin kristittynä. (Niemelä 2004, 39–40.)

2.2 Kirkon ja seurakunnan toiminta

2.2.1 Organisaatio

Tutkittaessa musiikkikasvatuksen määrällistä, laadullista ja hallinnollista osuutta seurakunnassa on tiedettävä, kuinka kirkon ja seurakunnan sisäinen organisaatio toimii. Suomen evankelisluterilainen kirkko jakautuu alueellisesti jaettuihin hiippakuntiin ja seurakuntiin. Luterilaisen kirkon keskushallintoon kuuluvat kirkolliskokous, kirkkohallitus,

piispainkokous, kirkon työmarkkinalaitos (entinen kirkon sopimusvaltuuskunta) ja kirkon ulkoasiain neuvosto. Keskushallinnon ylin päättävä elin on kaksi kertaa vuodessa kokoontuva kirkolliskokous. Se käsittelee asioita, jotka koskevat kirkon oppia, työtä, lainsäädäntöä, hallintoa sekä taloutta. Kirkkohallitus puolestaan valmistelelee asioita kirkolliskokoukselle ja pitää yllä kirkon yhteyksiä valtioon. Piispainkokous hoitaa kirkon uskoa, julistusta, työtä ja hiippakuntien hallintoa ja hoitoa koskevia asioita sekä tekee esityksiä kirkkohallitukselle ja kirkolliskokoukselle. Kirkon työmarkkinalaitos neuvottelee kirkon viranhaltijoiden ja työntekijöiden palvelussuhteiden ehdoista. Kirkon ulkoasiain neuvosto hoitaa ulkomaan asioita ja kirkon ekumeenisia suhteita. Kaikkia edellä mainittuja kirkon elimiä johtaa arkkipiispa, joka on samalla myös Turun hiippakunnan piispa. (Suomen luterilainen kirkko 2008.)

Suuri osa kirkon toiminnasta tapahtuu seurakunnissa, joita vuoden 2007 alussa oli Suomessa 517. Jokainen kastettu kirkon jäsen kuuluu siihen paikallisseurakuntaan, jonka alueella hän asuu. Yhdessä seurakunnassa on keskimäärin 8000 jäsentä. Seurakuntajako noudattaa pääosin maantieteellistä kuntajakoa, ja suurimmissa kaupungeissa seurakunnat muodostavat yhdessä seurakuntayhtymän. Kaikilla Suomen luterilaisilla seurakunnilla on laaja toiminnallinen, taloudellinen ja hallinnollinen itsenäisyys. (Suomen luterilainen kirkko 2008.) Seurakunnilla on laajasta itsenäisestä toimivallasta johtuen myös mahdollisuus perustaa uusia, esimerkiksi musiikkiin liittyviä virkoja niin halutessaan. Seurakuntien heikon taloudellisen tilanteen vuoksi uusia virkoja ei kuitenkaan käytännössä ole useinkaan mahdollista perustaa.

Seurakunnissa on useita eri koulutuksen saaneita työntekijöitä. Jokaisessa seurakunnassa on kirkkoherra, ja seurakunnan koosta riippuen myös kappalaisia ja seurakuntapastoreita. Kirkkolainsäädännön mukaan jokaisessa seurakunnassa tulee olla vähintään yksi kanttorin ja diakonin virka (Kirkkojärjestys 1055/1993, §9). Useimmissa seurakunnissa on edellisten lisäksi myös nuorisotyöntekijöitä, lähetyssihteereitä ja lastenohjaajia, sekä lisäksi toimisto-, kiinteistö- ja hautausmaatyöntekijöitä. (Suomen luterilainen kirkko 2008.)

Seurakunnan toiminta muodostuu jumalanpalveluksista, sakramenttien eli kasteen ja ehtoollisen toteuttamisesta, kirkollisista toimituksista kuten häät ja hautajaiset, sekä esimerkiksi lapsi-, nuoriso-, diakonia- ja lähetystyöstä. Seurakuntien kaikenikäisille suunnattuja työmuotoja ovat esimerkiksi erilaiset iltatapahtumat, musiikkitapahtumat, kuoro- ja

musiikkitoiminta, lähetyspiirit, erilaiset pienryhmät ja vapaaehtoistyö. Lapsille ja nuorille on esimerkiksi päiväkerhoja, pyhäkouluja, varhaisnuorten kerhoja ja kuoroja. Nuorille on tarjolla monissa seurakunnissa isoskoulutuksen lisäksi erilaisia retkiä, leirejä ja illanviettoja. Usealla paikkakunnalla seurakunta toimii myös paikallisen partiolippukunnan taustaorganisaationa. Aikuisille ja ikäihmisille tarjolla on usein erilaista aviopari- ja perhetyötä, raamattupiirejä sekä erilaisia kerhoja ja retkiä. Seurakuntalaiset voivat vaikuttaa seurakunnan asioihin asettumalla ehdolle neljän vuoden välein järjestettäviin seurakuntavaaleihin. Vaaleilla valitaan seurakuntaneuvoston ja kirkkovaltuuston jäsenet ja he ovat paikallisella tasolla seurakunnan tärkeitä päätöksentekijöitä. (Suomen luterilainen kirkko 2008.)

2.2.2 Toimintastrategia

Esimerkkinä seurakunnan tavoitteellisesta toiminnasta esittelen tutkimani seurakunnan uusinta toimintastrategiaa vuodelta 2007. Strategia kuvaa seurakunnan toimintaa, arvomaailmaa ja asemaa kaupungin nuorimpana seurakuntana. Ensimmäisenä strategiassa kuvataan seurakunnan missiota. Sen mukaan Lähdeveden seurakunnan tehtävä on auttaa Lähdeveden asukkaita elämään kristittyinä omissa yhteisöissään ja yhteydessä seurakuntaan. Tehtävää toteuttaessaan seurakunta kulkee mukana ihmisen kaikissa vaiheissa välittäen armoa ja myös sanomallaan tavoittaen ihmiset. Turvallisuutta ja pysyvyyttä edustava kotiseurakunta antaa myös jatkuvan muutoksen keskellä eläville lapsille ja nuorille kokonaisvaltaista kasvua tukevan tarttumapinnan. Strategian mukaan arvojen tulisi näkyä kaikessa seurakunnan toiminnassa. Seurakunnan arvomaailma perustuu ajatukselle, jonka mukaan ovet ovat avoinna kaikille. Seurakunnassa palvellaan ihmistä kunnioittavasti, tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti ja autetaan toivoon yhteistyössä, lähimmäisyyden, suvaitsevaisuuden ja rakkauden hengessä. (Seurakunnan strategia 2015.)

Strategiassa on otettu huomioon toimintaympäristön mahdolliset muutokset lähitulevaisuudessa. Voimakas uudisrakentaminen lähialueilla aiheuttaa hyvin todennäköisesti seurakuntarajojen tarkistamisprosessin lähitulevaisuudessa, jonka seurauksena Lähdeveden seurakunnan väkimäärä lisääntyisi. Seurakunnan uusia jäseniä tulisivat olemaan erityisesti lapsiperheet, nuoret ja nuoret aikuiset. Myös Lähdeveden alueella sijaitseva korkeakoulu lisää nuorten aikuisten määrää seurakunnassa. Tämä asettaa oman haasteensa muun muassa työn-

tekijäresurssien mitoittamiseksi kasvavan seurakunnan tarpeisiin. Seurakunnassa tapahtuva kokoaikainen vahva muuttoliike ja asukkaiden suuri vaihtuvuus ovat merkittäviä juurettomuutta lisääviä tekijöitä. Myös kansainvälisyys, monikulttuurisuus ja maahanmuuttoliike vaikuttavat eri toimintojen sisällä Lähdeveden seurakunnan toimintastrategiassa. (Seurakunnan strategia 2015.)

Seurakunnan vahvuuksina strategian mukaan on listattu seuraavia asioita: Seurakunta on nuorekas, avoin ja suvaitseva. Lähdeveden kirkko on kaunis, rauhoittava ja toimiva rakennus, ja työntekijät näkyvät myös kirkon ulkopuolella ihmisten arjessa. Myös maallikkoaktiivisuus on vahvaa seurakunnassa. Seurakunnan strategian 2015 laatija kertoi mietinnön jääneen osin kesken, sillä seurakunnan heikkouksia ei ole siihen vielä listattu lainkaan. (Seurakunnan strategia 2015.)

2.3 Kirkko musiikkikasvattajana

Tutkimukseni keskittyy luterilaisen seurakunnan musiikkikasvatustoimintaan, ja sitä tutkiessa tulee väistämättä esille kirkon ja musiikkikasvatuksen pitkä yhteinen historia. Keskiajalla kirkko vastasi kaikesta kasvatustyöstä, ja koulun ensisijaisena tarkoituksena oli kouluttaa pappeja kirkon tarpeisiin. Laulu oli jo tuolloin yksi oppiaineista, ja se koostui kirkkolaulujen opetuksesta. Uskonpuhdistuksen aikaan 1500-luvulla mikään ei juurikaan muuttunut, sillä vasta 1600-luvulla alettiin antaa opetusta myös muihin kuin papin ammattiin tähdäten. Laulu kuului 1600-luvulla edelleen koulujen opetusohjelmaan kirkkolaulujen muodossa, jotka suurimmaksi osaksi olivat latinankielisiä ja pohjautuivat gregoriaaniseen sävelmistöön (Pajamo 1976, 18). Laulun osuus opetusohjelmasta oli suuri; yksi tunti päivässä kaikilla luokilla (Pajamo 1976, 19). Vanhan tavan mukaisesti koululaiset myös toimivat esilaulajina jumalanpalveluksissa. Joissakin kouluissa saatettiin, opettajasta riippuen, opiskella muutakin musiikkia, ja 1700-luvulla hengellinen musiikki sai todellisen kilpailijan maallisesta musiikista soitinmusiikin muodossa. Tuolloin myös urut yleistyivät jumalanpalveluksien säestyssoittimena, ja koululaisia ei välttämättä tarvittu enää esilaulajina. Samalla laski koululaulun arvostus. (Vapaavuori 2005, 3–4.)

1800-luvulla laulunopetus oli maallisen musiikin yleistymisestä huolimatta edelleen lähinnä virsilaulua; jos koulussa oli varsinainen laulunopettaja, saatettiin koulussa opiskella myös musiikin teoriaa ja moniäänistä laulua. Vuonna 1843 asetettiin uusi koulujärjestys, jossa laulu ei enää kuulunut kaikille pakollisena oppiaineena. Kouluihin tuli runsaasti uusia oppiaineita, mutta Turun tuomiokapitulini mielestä uskonto oli edelleen koulun tärkein oppiaine, ja tätä ajatusta tuettiin koulun hartaushetkillä ja kirkossakäynneillä. Uusi koulujärjestys havaittiin melko pian puutteelliseksi ja sen koettiin antavan oppilaille vain pintapuoliset tiedot opetettavista aineista. Niinpä vuonna 1856 annettiin jälleen asetus uudesta koulujärjestyksestä, ja koulut jakaantuivat kahteen osaan, kansakouluksi ja oppikouluksi. Nyt laulusta tuli kaikille kouluasteille pakollinen aine. (Pajamo 1976, 29–32; Vapaavuori 2005, 4.)

1800-luvulla koululaitos uudistui useaan otteeseen. Merkittävin muutos tapahtui vuonna 1869, kun luterilainen kirkko menetti valtionuskonnon asemansa, ja samalla kirkko ja koulu erotettiin toisistaan. Samana vuonna Suomen koululaitos sai oman koulutoimen ylähallituksen, ja elokuussa 1872 asetettiin jälleen uusi koulujärjestys. Sen mukaan perustettiin kolmenlaisia oppikouluja; lyseoita, reaalikouluja ja tyttökouluja. Uuden koulujärjestyksen vuoksi musiikin oppiaineen merkitys laski hieman, sillä laulusta tuli lyseoihin vapaaehtoinen aine. Tyttökouluissa ja reaalikouluissa laulu oli edelleen pakollinen oppiaine, ja yksiäänisen laulun lisäksi se sisälsi myös moniäänistä laulua ja nuottien tuntemusta. (Pajamo 1976, 34–35.) Kirkon rooli musiikkikasvattajana päättyi kirkon ja koulun eroon. 1800-luvun lopulta lähtien koulut vastasivat musiikinopetuksesta, ja kirkko keskittyi ihmisten hengellisen kasvun tukemiseen ja teologisen sanoman levittämiseen.

2.4 Musiikin teologinen merkitys

Kirkon pitkä historia musiikkikasvattajana antaa hyvän pohjan seurakunnan musiikkikasvatukselle, ja tutkimalla musiikin *teologista* merkitystä saadaan luterilaisen kirkon musiikkikasvatukselle entistä vahvemmat perusteet. Musiikin teologista merkitystä pohdittaessa nousevat ensimmäisenä esille kysymykset siitä, mitä ylipäätään on luterilainen usko ja mitkä ovat sen ydinajatuksia. Evankelis-luterilaisen uskon perustana on usko kolmiyhteiseen Jumalaan. Uskossa ihminen vastaanottaa Jumalan armon ja vanhurskauden (Pyhä Raamattu,

Room. 5:1). Luterilaisessa teologiassa on uskon kuvattu koostuvan kolmesta tekijästä: se on Jumalan tahdon ja hänen pelastustekojensa tietämisestä, niihin myöntymisestä sekä niihin luottamisesta ja siten omaksi saamisesta. Luterilaisuuden perusajatukseen kuuluu, että ihminen ei pelastu omien tekojensa tai ansioidensa perusteella vaan yksin uskosta. (Jussila, Oinonen, Unkuri & Vatanen 2004.)

Sana *teologia* tulee kreikankielisistä sanoista *theos* (=Jumala) ja *logos* (=sana, oppi). Kristinuskon alkua ajoista aina keskiajalle saakka teologialla tarkoitettiin katolista oppia Jumalasta, mutta nykyään sanalla on hieman laajempi merkitys. Sillä voidaan tarkoittaa joko uskontoja tutkivaa yliopistotiedettä, tai kristillisen uskon kokonaisuutta ja osa-alueita, sisältäen kristillisen uskon tunnustuksellisen sanoman kirkon traditioihin nojautuen. (Jussila ym. 2004.)

Musiikilla on luterilaisen uskon mukaan monia teologisia merkityksiä, jotka juontavat juurensa luterilaisuuden kulmakiveen, Raamattuun. Jo Ensimmäisessä Aikakirjassa kerrotaan, kuinka ”Daavid ja temppelipalveluksen johtajat määräsivät Asafin, Hemanin ja Jedutunin jälkeläisten tehtäväksi pyhässä hurmoksessa ylistää Jumalaa säestäen lauluaan lyyralla, harpulla ja symbaaleilla” (Pyhä Raamattu, 1. Aik. 25:1). Säveltäjämestari Johann Sebastian Bachin kerrotaan kirjoittaneen kyseisen raamatunkohdan viereen merkinnän: ”Tämä luku on kaiken Jumalalle mieluisan kirkkomusiikin tosi perusta” (Sariola 2003, 15).

Musiikkia pidetään Raamatun mukaan ilmiselvänä Jumalan luomislahjana, jonka tehtävät ovat moniulotteiset; yhtäältä sen tarkoitus on tuottaa iloa ja hyvyyttä, toisaalta sillä voi olla myös terapeuttinen merkitys (Sariola 2003, 14, 23). Raamatussa kerrotaan esimerkiksi Saulista, jonka mielenterveydellisiä ongelmia pyrittiin hoitamaan juuri musiikin, tarkemmin sanottuna harpunsoiton, avulla (Pyhä Raamattu, 1. Sam. 16:14–23). Tämä ajatus on läsnä myös tämän päivän kanttorin työnkuvassa. Virkarakennekomitean mietinnössä *Palvelijoiksi vihityt* (2002) todetaan, että kanttorin työhön kuuluu käyttää musiikin parantavaa ja eheyttävää voimaa ja toimia muusikkona samalla ihmisten sielunhoitajana (Sariola 2003, 23). Tämä ajatus puoltaa voimakkaasti musiikin olemassaoloa kirkossa sekä musiikin monimuotoista vaikutusta ylipäättään ihmisen elämään kaikissa elämänvaiheissa. Musiikkikasvatus on omalta osaltaan vahvasti tukemassa musiikin sielunhoidollista vaikutusta, ja siksi sen laajuutta, asian-

tuntijuutta ja toimivuutta olisi syytä tutkia kaikissa seurakunnissa ympäri Suomen.

Musiikin estetiikkaa on mietitty kristittyjen keskuudessa jo 300–400-luvuilta alkaen. Tuolloin eli yksi kristillisen kirkon suurimmista ja vaikutusvaltaisimmista teologeista, kirkkoisä Augustinus. (Sariola 2003, 20.) Augustinuksen mielestä musiikin estetiikka saattoi aiheuttaa ongelmia. Kantillointia eli puhelaulua (nyk. liturginen laulu) jumalanpalveluksissa alettiin tuohon aikaan kehitellä, varioida ja samalla rikastaa. Tämä johti siihen, että uuden laulutavan kauneus vei Augustinuksen ajatukset ja mielen nauttimaan vain musiikista ilman sen pyhää sanomaa, tekstiä. Augustinus tuli kuitenkin siihen tulokseen, että musiikilla oli hänen uskolleen suuri, uskonnollisuutta syventävä vaikutus. Oli vain varottava sitä, että ”laulun kauneus ei valtaa mieltä sanoja enemmän” – tämä olisi katsottu syntiin lankeamiseksi. (Sariola 2003, 20–21.)

Martti Luther piti Augustinuksen ajatusta musiikin synnillisyydestä outona, sillä hänen mielestään esteettisyys kuuluu olennaisena osana musiikkiin Jumalan luomislahjana (Sariola 2003, 21). Lutherilla oli myönteinen ja avoin käsitys musiikista, ja hän on myös kirjoittanut paljon musiikin teologisuudesta. Eräässä kirjoituksessaan vuodelta 1530 hän sanoo: ”Rakastan musiikkia, koska se on Jumalan lahja eikä ihmisten: se tekee mielen iloiseksi, karkottaa Paholaisen ja synnyttää vilpitöntä iloa.” Musiikki on siis lähtökohtaisesti hyvää, mutta se hyvyys on myös hyvin haurasta. Musiikista saadaan turmeltunutta, jos se irrotetaan Luojastaan ja jos sitä käytetään vääriin tarkoituksiin. (Sariola 2003, 14, 19.)

Edellä kuvattujen näkökulmien perusteella musiikin teologisen merkityksen voisi katsoa nousevan uskosta kolmiyhteiseen Jumalaan. Tällöin etsittäessä vastauksia kysymykseen musiikin ”hyvyydestä” ja ”pahuudesta” tulee ottaa esille musiikin käyttötarkoitus. Jos musiikkia käytetään Jumalan palvelemiseen ja lähimmäisen parhaaksi, se on hyvää ja sisältää perusajatuksen musiikin teologisuudesta. Jos musiikkia käytetään palvelemaan tarkoitusperiä, joissa Jumalaa ei kunnioiteta ja ihmisyyttä loukataan, on se ”pahaa” tai ”huonoa” musiikkia. (Sariola 2003, 24.) Tämä on musiikin teologian ydin; musiikki on Jumalan antama lahja ihmisille, ja sitä täytyy käyttää hänen kunniaakseen ja toisten ihmisten hyväksi ja auttamiseksi.

2.5 Mitä on kirkkomusiikki?

Seurakunnan musiikkikasvatus perustuu hyvin pitkälti kirkkomusiikkiin. Suomen kielen sana ”kirkkomusiikki” on omaksuttu monen muun kirkollisen vaikutteen tavoin Saksasta (s. *kirchenmusik*). Kirkkomusiikin termiä on vaikea määrittellä kaikenkattavasti tai edes yksiselitteisesti, ja kirkkomusiikin käsitteen määrittelyä onkin siksi tarkasteltava eri näkökulmista. Englannin kielessä käytetään kirkkomusiikista ilmausta *sacred music* (lat. *musica sacra*), joka ilmentää pyrkimystä ”pyhän” ja ”maallisen” musiikin erottamiseen. Pyhän ja maallisen musiikin määrittely ja erottelu saattaa tosin olla jo lähtökohtaisesti melko ongelmallista. Toinen lähtökohta on teksti; usein kirkkomusiikkia on haluttu rajata musiikkiin kuuluvan sanoituksen perusteella. Tämä vaikuttaisi helpolta lähestymistavalta, mutta tarkemmin ajateltuna määritelmä on aivan liian suppea. Siitä puuttuu se kaikkein olennaisin, itse musiikki. (Tuppurainen 2003, 37–38; Pajamo & Tuppurainen 2004, 11.) Kirkkomusiikin määrittäminen pelkän tekstin avulla johtaisi siihen, että esimerkiksi soitinmusiikki rajattaisiin kokonaan kirkkomusiikki -termin ulkopuolelle.

Kirkkomusiikki -termin selitystä on siis etsittävä paitsi tekstin myös musiikin kautta. Yleinen käsitys on, että kirkkomusiikissa keskeisintä on jumalanpalvelusmusiikki. Tämä voi johtaa ajatukseen, että kirkkomusiikiksi mielletään kaikki se musiikki, jota on aikojen saatossa totuttu kuulemaan kirkossa – oli se sitten sävelletty missä tarkoituksessa hyvänsä. Näin ollen kirkkomusiikiksi saatetaan kokea mikä tahansa esimerkiksi 1600-luvulla sävelletty kappale, tai vaikkapa mikä tahansa uruille sävelletty teos. Kirkkomusiikiksi voidaan kokea myös kaikki sellainen musiikki, jota jokin kirkko tai seurakunta käyttää ylistykseensä. (Tuppurainen 2003, 37–38.)

Kirkkomusiikin määrittely yhteen, tiettyyn musiikin lajiin tai tyyliin on näin ollen vaikeaa. Erityisen hankalaa määrittelystä tekee se, että kirkkomusiikin ja muun musiikin välille ei ole koskaan aikojen saatossa tehty selkeää rajanvetoa. (Tuppurainen 2003, 37–38.) Koska kirkkomusiikin määrittely on hankalaa, eikä sillä ole mitään selkeää, tunnistettavaa tyyliä, jää jokaisen kirkkomusiikon omaan harkintaan käsitys siitä, mitä kaikkea kirkkomusiikkiin sisältyy ja millä perustein voidaan sanoa jonkin musiikkikappaleen olevan kirkkomusiikkia. Tämä voi aiheuttaa monia ristiriitoja seurakuntalaisten keskuudessa esimerkiksi käytännön tilanteissa; jokin kappale, joka jossakin seurakunnassa mielletään kirkkomusiikiksi ja soveltuu

esimerkiksi häämarssiksi, ei olekaan kirkkoon soveltuvaa toisessa seurakunnassa.

Kirkkomusiikki liitetään vahvasti liturgiaan ja jumalanpalveluselämään, mutta musiikin teologisen merkityksen huomioon ottaen voisi olettaa kaiken sellaisen musiikin olevan kirkkomusiikkia, joka on tehty Jumalan kunniaksi ja toisten ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Teologisen aspektin avulla kirkkomusiikin rajaaminen muusta musiikista olisi edes suhteellisen selkeää, mutta määritelmä on hyvin yleisluontoinen, eikä se ole saanut kirkon virallisen määritelmän asemaa.

2.6 Kirkkomuusikko

2.6.1 Laulajasta lukkariksi

Seurakunnan musiikkikasvatuksesta päävastuussa ovat kirkkomuusikot eli kanttorit. Kirkkomuusikon tehtävä juontaa juurensa kauas menneisyyteen, sillä kirkkomuusikon eli kanttorin viran voidaan katsoa olleen olemassa niin kauan kuin on ollut jumalanpalveluksiakin (Tuppurainen 2003, 40). Ensimmäisten vuosisatojen ”kanttorit” olivat käytännössä laulajia (lat. *cantor*); seurakunnan kokoontuessa joku otti vastuun psalmin, virren tai hengellisen laulun aloittamisesta. Vuosisatojen kuluessa melodiat muuttuivat yhä vaativammiksi ja varhaisgregoriaaninen lauluohjelmisto alkoi syntyä. Tämä johti siihen, että messuihin esiintyjiksi täytyi kouluttaa soololaulajien lisäksi kuorolaisia. Kuoroihin haluavia varten alettiin perustaa kanttorien johdolla toimivia laulukouluja, ja näin kanttori sai esilaulajan tehtävän lisäksi vastuulleen kuoron johtamisen. (Erkkilä 2003, 75–76.)

Kanttoreiden asema muuttui, kun lännen kirkoissa alettiin jakaa jumalanpalveluksissa toimivat henkilöt kahteen luokkaan, ylempään ja alempaan papistoon. Kanttorit olivat milloin maallikoita, milloin osa papistoa. Myös messun liturgiaa toteutettiin eri muodoissa. 1000–1100-luvuilta lähtien jumalanpalveluksissa toimivilta vaadittiin eriasteinen vihkimys tehtävään. Samoihin aikoihin muodostui papin liturgisen avustajan toimenkuva, joka Suomessa oli nimeltään *lukkari*. 1300-luvulla lukkarin tehtävät muuttuivat, kun lukkarin virasta poistettiin liturgiset tehtävät, ja lukkarista tuli käytännössä papin henkilökohtainen avustaja. Lukkarin

työnkuvaan jäi kuitenkin papin avustamisen ohella messujen lauluosuuksien hoitaminen. (Erkkilä 2003, 77–78.)

2.6.2 Lukkarista kanttoriksi ja urkuriksi

Kanttorit ovat tehneet (musiikki)kasvatustyötä jo vuosisatojen ajan. 1500-luvulla luterilaisten kirkkojen piirissä vastuu kirkkolaulujen opetuksesta oli enimmäkseen kouluilla ja niiden musiikinopettajilla (Pajamo 1976, 14). Vuosisadan lopulla kansanopetuksen merkitys kuitenkin nousi, ja myös lukkareilta alettiin vaatia lukutaitoa, jotta he voisivat opettaa muitakin lukemaan. 1600-luvun kuluessa alettiin korostaa lukutaidon opetuksen lisäksi yhä enenevässä määrin myös kirkkolaulun johtamista ja opettamista, etenkin maaseudulla. Kaupungeissa, joissa oli koulu, esilaulajan tehtävä säilyi koulun laulunopettajilla. (Pajamo & Tuppurainen 2004, 106.)

Uskonpuhdistus muutti jumalanpalveluksen rakennetta ja samalla lukkarin virkaa ja sen sisältöä. Musiikki ei ollut enää vain ylimääräinen lisä jumalanpalveluksessa, vaan siitä tuli olennainen osa jumalanpalvelusta. Vähitellen kirkkomusiikki alkoi liittyä yhä tiiviimmin myös saarnaan ja muihin teksteihin. 1600–1700-luvuilla kirkkomusiikki kehittyi ja laajeni huomattavissa määrin ja syntyi muun muassa kantaatteja, tekstimotetteja ja hengellisiä konserttoja. Tunnetuin ”kirkkosäveltäjä” on vuonna 1685 syntynyt saksalainen Johann Sebastian Bach, joka oli itsekin kanttori ja urkuri (Korhonen 2002, 40–41). (Erkkilä 2003, 79.)

Musiikki jumalanpalveluksessa alkoi siis monella tapaa muuttaa muotoaan, ja uusia kirkkosävellyksiä ja muita musiikkitehtäviä hoitamaan tarvittiin kanttori. Koska kanttorin tehtävät täten moninkertaistuivat, tarvitsi kanttori jonkun jakamaan kanssaan työt. Näin alkoi kanttorin ja urkurin virkojen eriytyminen. Kanttorin työhön kuului uskonpuhdistuksen jälkeen muun muassa kuoron johtaminen, soittajien harjoituttaminen sekä kirkon liturgisen elämän hoitaminen säveltäen, sovittaen, harjoituttaen ja esittäen jumalanpalveluksissa tarvittavan musiikin. Kanttori myös opetti kouluissa musiikin teoriaa ja esityskäytäntöä, ja usein kantto-reilla oli myös yksityisoppilaita. Kanttorit itse opiskelivat latinakoulussa, joka kesti useita vuosia, ja lisäksi heidän tuli suorittaa opintoja jonkun tunnetun kanttorin johdolla. Monet

opiskelivat myös yliopistossa humanistisia aineita ja saattoivat näin ollen olla hyvinkin sivistyneitä. (Erkkilä 2003, 79–80.)

Urkurit puolestaan eivät yleensä olleet niin laajasti oppineita kuin kanttorit, vaan urkurit olivat pikemminkin käytännön muusikoita. 1600-luvulla urkureiden arvostus alkoi nousta, ja heidän yhteistyönsä kaupungin soittajien kanssa lisääntyi. Joskus urkurit toimivat myös eimusiikillisissa tehtävissä esimerkiksi kirjureina, kirkonpalvelijoina tai alkeiskoulun opettajina. 1700-luvulta on säilynyt saksalaisen säveltäjän, Johann Matthesonin määritelmä urkurista: ”Urkuri on taitava kirkon virkamies ja hyvä klaveerinsoitaja, joka ymmärtää säveltämistä ja kykenee ’koristamaan’ virrenveisuun alkusoitoilla, fuugilla ja kaikenlaisilla mielenkiintoisilla ’muunnoksilla’; hän kykenee moniäänisissä teoksissa soittamaan kenraalibassoa.” Urkurin työ nousikin 1700-luvulle tultaessa lukkarin työtä arvostetummaksi, ja parhaat urkurit saapuivat Suomeen ulkomailta, lähinnä Saksasta tai Ruotsista. (Erkkilä 2003, 80–82.)

Kirkkomusiikin lupaavasti alkanut kehitys pysähtyi isoonvihaan 1700-luvun alkupuolella, jolloin lähes kaikki Suomeen hankitut urut tuhoutuivat. Samaan aikaan urkurien arvostus alkoi hiipua, useastakin syystä: Sanan harjoittaminen jumalanpalveluksessa koettiin tärkeämmäksi kuin musiikki. Järjen ja valistuksen aika sekä pietismi alkoivat vaikuttaa myös kirkkomusiikin asemaan, ja jumalanpalveluksen sisältö ja musiikki eivät enää kohdanneet toisiaan. Samalla liturgiset rakenteet alkoivat menettää merkitystään. Yksi keskeinen tekijä oli myös se, että Suomesta puuttuivat Keski-Euroopan kaltaiset suuret musiikkikeskukset sekä kirkkomusiikin suuret säveltäjät. Näin ollen itsenäinen kirkkomusiikkikulttuuri ei päässyt maassamme syntymään. Urkurin ja kanttorin tehtävät alkoivat yhä enemmän lähentyä toisiaan. Kuorotoiminta hiipui, ja virsilaulun tukeminen siirtyi uruille. Uruilla ei ollut enää muuta tehtävää jumalanpalveluksissa kuin alku- ja loppusoitot sekä virsien säestäminen. 1800-luvulla urkurin ja kanttorin tehtävät yhdistyivätkin, ja kanttorin keskeisimmäksi toimenkuvaksi tuli virsilaulun johtaminen. Merkittävässä kirkoissa oli kuitenkin edelleen myös urkureita. (Erkkilä 2003, 82.)

1800-luvun loppupuolella kanttoreiden, joita yhä kutsuttiin lukkareiksi, ja urkureiden ammatillinen taso ja samalla myös ammatin arvostus nousi. Urkurin tehtävä liitettiin edelleen pääsääntöisesti lukkarin virkaan, mutta erillisiä urkurin virkoja oli vieläkin, lähinnä

suurimmissa kaupunkiseurakunnissa. Lukkarit ja urkurit kehittivät omasta halustaan koko paikkakuntansa musiikkitoimintaa kuoro- ja soitinyhtyeidensä avulla. Kehitystä tapahtui sekä kaupungissa että maaseudulla, ja lukkareista ja urkureista tuli paikkakuntiansa musiikkielämän johtavia hahmoja. Lukkarin tehtäviin kuului kirkkolaulujen eli virsien johtaminen sekä opettaminen rippikoulussa. Lukkarit tekivät myös useita heille varsinaisesti kuulumattomia töitä; he muun muassa antoivat lapsille niin sanottua alkuopetusta tarkoituksena valmentaa heitä rippikouluun. He hoitivat myös erilaisia lääkintätoimia sekä tekivät monenlaisia musiikkiin liittymättömiä tehtäviä. (Erkkilä 2003, 84–85.)

Urkujen määrä kolminkertaistui Suomessa 1850-luvun jälkeen. Tämä merkitsi lukkareille merkittävää muutosta musiikillisten valmiuksien vaatimuksissa, sillä määrärahojen puutteessa urkurin virkoja ei edelleenkään kyetty perustamaan. Lukkareilta vaadittiin siis kahden työntekijän, lukkarin ja urkurin taidot, ja tämä edellytti asianmukaisen ammatillisen koulutuksen perustamista. Niin sanotut johtavat muusikot, jotka olivat suurten kaupunkiseurakuntien taitavia urkureita, halusivat lukkarien voivan erikoistua nimenomaan kirkkomusiikkiin, kun taas kirkon johto olisi halunnut lukkarien koulutuksen sisältävän myös opiskelua lastenopettajiksi kirkon alkuopetuksen tarpeisiin. Muusikot saivat tahtonsa läpi, ja 1870-luvulla syntyivät valtiovallan tuella ensimmäiset lukkari- ja urkurikoulut, joissa taitavat muusikot kouluttivat kirkkomusiikoita seurakuntatyöhön. Kanttorikoulutus käynnistyi Turussa helmikuussa 1878, jolloin Turun lukkari-urkurikoulu aloitti toimintansa. 1800-luvun lopulla lukkarikouluja perustettiin myös Ouluun, Helsinkiin ja Viipuriin. Koulutus tuotti pian tulosta, sillä 1900-luvun alkuun mennessä lukkarit täyttivät jo suurimman osan kirkon musiikkiviroista. (Erkkilä 2003, 85–86, 92.)

1900-luvulle tultaessa kirkkomusiikin asema voimistui jälleen. Lukkarista oli tullut laulunjohtajan työn ohella myös seurakunnan kirkkolauluharrastuksen kehittäjä. Lukkarit pitivät opetus- ja harjoitustilaisuuksia ja harjoittivat kuoroja. Lukkarin virkaan voitiin valita tuomiokapitulin hyväksymän kurssin suorittanut henkilö, ja hakijoita arvioitiin myös virkavuosien, taitojen ja muiden ansioiden perusteella. Vuonna 1939 säädettiin kirkkolaki, jossa lukkarinimitys on vaihtunut kanttoriksi. Laissa määritellään kanttorin toimenkuvaan kuuluvan veisuun johtaminen jumalanpalveluksissa ja muissa kirkollisissa toimituksissa, rippikoulussa opettaminen, kuoron harjoitus ja johtaminen sekä luku- ja kristinopintaidon opettaminen lapsille ja nuorille. Urkurin tehtäviin kuului kirkkolain mukaan veisuun säestys uruilla

jumalanpalveluksissa ja muissa toimituksissa, kirkkoveisuun kehittämistyössä mukana oleminen sekä urkujen hoitaminen. Kanttorin työhön saattoi sisältyä urkurin työ, mutta ne toimivat myös itsenäisinä toimenkuvinaan. Vuoden 1939 kirkkolain säädöksessä on urkurin virkaa koskeva, mieleenpainuva kohta: ”Urkurinvirkaan, johon kanttorin virka ei ole yhdistetty, saa ottaa naisenkin.” (Erkkilä 2003, 86–88.)

Kanttorin viran toimenkuvaan ei tullut merkittäviä muutoksia vuoden 1964 kirkkolaissa. 1970-luvun puolivälissä nousi esille kysymys kanttorin viran palauttamisesta entiseen, muutakin kuin muusikon töitä sisältävään muotoon. Esitys kumottiin vuonna 1981 kanttorin virkaa koskevassa laissa, jossa todetaan kanttorin viran olevan seurakunnan jumalanpalveluselämän vaatimuksiin vastaava muusikon virka. (Erkkilä 2003, 88.)

2.6.3 Kohti tämän päivän kirkkomuusikkoutta

Kanttorin eli kirkkomuusikon virkaan on tullut useita muutoksia viime vuosikymmeninä. Vuoden 1981 kirkkolaissa tuli kanttorin työtä koskevaan osioon muutama uusi asia. Entisten tehtävien lisäksi kanttorin tuli nyt hoitaa myös seurakunnan musiikkikasvatustyötä, edistää musiikin käyttöä seurakunnan eri toiminnoissa, vastata soittimien hoidosta ja huollosta sekä osallistua myös muuhun hänelle sopivaan seurakunnalliseen työhön, mikäli se ei haittaa hänelle kirkkomusiikin alalla kuuluvia tehtäviä (Kirkkolaki 1981, §246). Vuoden 1994 alusta voimaan tullut kirkkojärjestys mainitsee kanttorin tärkeimpänä tehtävänä seurakunnan musiikkitoiminnan johtamisen (Kirkkojärjestys 1055/1993, III osa, §39). 2000-luvun vaihtuessa keskusteltiin siitä, voitaisiinko nykyiset diakonian, musiikin ja kasvatuksen virat koota yhdeksi kirkon viraksi. Sama asia puhutti jo 1900-luvun alkupuolella Jyväskylän seminaarissa, jossa mietittiin, voitaisiinko siellä yhdistää kanttorin ja opettajan virat yhdeksi viraksi. Tämä kehittämishanke ei kuitenkaan saanut riittävästi kannatusta sata vuotta sitten, eikä siitä päästy yksimielisyyteen vieläkään. (Erkkilä 2003, 92–93.)

Kanttorin toimenkuvaan on jo sen varhaisista vaiheista lähtien kuulunut opettaminen, ja edelleen kanttori toimii opetuksellisissa tehtävissä lasten, nuorten ja aikuisten parissa – opetustehtävät ovat itse asiassa varsin keskeinen osa kanttorin työtä. Rippikoulu-uudistus vuodelta 2002 korostaa kanttorin merkitystä yhtenä opetustiimin tärkeänä jäsenenä.

Vuosituhanen vaiheessa toteutetun laajamittaisen jumalanpalvelusuudistuksen yhteydessä selvisi, että kanttoreita arvostetaan monipuolisina opettajina niin musiikin kuin teologiankin alueilla. Tämän päivän kanttorin työ ulottuu myös laajasti seurakunnan ulkopuolelle koulujen sekä seurakunnan ulkopuolisten kuorojen ja musiikkiryhmien kautta. (Erkkilä 2003, 90–91.) Pienemmillä paikkakunnilla kanttorit saattavat yhä edelleen olla tärkeitä musiikkivaikuttajia, jotka johtavat kuoroja ja orkestereita tai muita musiikkikokoonpanoja. Joillakin paikkakunnilla kanttori toimii myös paikallisen koulun musiikinopettajana.

Kirkkomuusikkojen koulutus keskitettiin vuonna 1951 Sibelius-Akatemiaan. Kanttoripulasta johtuen opiskelupaikkoja lisättiin Sibelius-Akatemian valvonnan alaisuudessa Kuopion musiikkiopistoon vuonna 1960. 1980-luvulla luterilainen kirkko kärsi edelleen kanttoripulasta, ja tuomiokapitulit joutuivat antamaan seurakunnille luvan käyttää epäpätevää työvoimaa. Vuonna 1981 valmistettiin uusi kirkkolaki, ja kanttorin virkaan johtava koulutus porrastettiin kolmiasteiseksi; alin, niin sanottu C-tutkinto on opistotasoinen, keskimmäisen B-asteen tutkinto on nykyisessä ammattikorkeakoulussa tai Sibelius-Akatemiassa suoritettava, ja ylin, A-asteen tutkinto, on ainoastaan Sibelius-Akatemiassa suoritettava diplomiurkurin tutkinto. Ylimmän asteen tutkinto on tarkoitettu seurakuntiin, joissa on edellytykset rikkaaseen ja monipuoliseen musiikkitoimintaan, ja tuomiokirkkoseurakunnissa tulee olla ainakin yksi A-kanttorin virka. Keskimmäinen, B-kanttorin virka, on perustyyppi kanttorin virasta, jollainen on useimmissa seurakunnissa. Alimman C-kanttorin virka on tarkoitettu pieniin seurakuntiin. (Erkkilä 2003, 88–89, 92.)

Kirkkolaissa määriteltyjen keskimmäisen ja ylimmän asteen tutkintojen koulutus alkoi Sibelius-Akatemiassa jo elokuussa 1980 sekä Helsingissä että Kuopioon perustetulla, varsinaisella kirkkomusiikin osastolla. Alimman asteen tutkintoon johtava koulutus käynnistettiin ensin Oulun konservatoriossa, sittemmin myös Tampereen, Turun ja Pietarsaaren konservatorioissa. Koulutus on siis toisen asteen ammatillinen tutkinto, joka tähtää kolmivuotiseen musiikkialan perustutkintoon (120 opintoviikkoa). Keskimmäisen asteen tutkinto (musiikin kandidaatti, 180 opintopistettä) vastaa eniten vanhaa kanttori-urkuri-tutkintoa, mutta on sitä laajempi. Keskimmäisen asteen kanttorin tutkinnon voi suorittaa Sibelius-Akatemian lisäksi Oulun seudun sekä Pirkanmaan ammattikorkeakouluissa. Ylimmän asteen tutkinnon suorittaakseen (musiikin maisteri, 330 opintopistettä) täytyy tehdä A- eli niin sanottu diplomitutkinto uruista, pianosta, laulusta tai kuoronjohdosta. (Erkkilä 2003, 93; Sibelius-Akatemian

kirkkomusiikin koulutusohjelman opetussuunnitelma 2008.)

Kirkkomuusikoiden koulutus on muuttunut melkoisesti vanhoista lukkarikouluista. Tänä päivänä kanttoriksi opiskelevilla on esimerkiksi Sibeliuksen Akatemian Kuopion osastolla opiskeluohjelmassaan seuraavia aineita: urkujen soitto, pianon soitto, laulu, musiikin historia, musiikin teoria ja säveltapailu, musiikin johto, kuorolaulu, improvisointi ja vapaa säestys, kamarimusiikki ja yhtyesoitto, seurakunnan musiikkikasvatus sekä liturginen musiikki. Näiden lisäksi on useita erityyppisiä valinnaisia aineita, jotka tukevat kirkkomusiikon kokonaisvaltaista työskentelyä seurakunnassa. (Sibeliuksen Akatemian kirkkomusiikin koulutusohjelman opetussuunnitelma 2008.)

Matka laulajasta lukkarin kautta kanttoriksi on ollut vuosisatoja pitkä. Kanttorit ovat hoitaneet musiikkikasvatustyötä ja toimineet opettajina jo hyvin pitkän ajan, ja myös tämän päivän kanttorin työhön kuuluvat kokonaisvaltaisesti musiikkikasvatuksen eri osa-alueet muiden tehtävien ohella. Kanttoreiden työnkuvaan on aina kuulunut kasvatustoiminta, ja siksi on mielekästä tutkia myös tämän päivän luterilaisten seurakuntien musiikkikasvatustoimintaa sekä sitä, millaisia valmiuksia kanttoreilla ja myös muilla seurakunnan työntekijöillä on musiikkikasvattajina toimimiseen.

3 MUSIIKKIKASVATUS

3.1 Musiikkikasvatus – mitä ja miksi?

Seurakunnassa tapahtuva musiikkikasvatus pohjaa luterilaiseen teologiaan, mutta sillä on – tarkoituksellisesti tai tahattomasti – samoja vaikutuksia ihmiseen kuin tietoisesti tehtävällä musiikkikasvatuksella. Musiikkikasvatuksen käsite tarkoittaa pelkistettynä musiikin avulla tapahtuvaa kasvatuksellista toimintaa. Musiikkikasvatus on myös yhteisnimitys musiikkiin liittyvien ilmiöiden opetukselle ja levitykselle. Musiikkikasvatukseen kuuluvat muun muassa musiikillisten tietojen ja taitojen oppimiseen tähtäävä *musiikinopetus*, näiden tietojen ja taitojen opettamista käsittelevä *musiikkipedagogiikka* sekä *musiikkididaktiikka*, joka on osa yleistä opetustiedettä. (Korhonen 2002, 346.)

Nykyään musiikki ympäröi meitä kaikkialla. Musiikki on voimakas väline, ja sillä voi olla merkittävä vaikutus ihmisen kehitykseen. Musiikin eri muodot voivat olla yhteydessä koko ihmisyksilöön kaikilla olemisen tasoilla, sillä musiikki on yhteydessä jo varhaisimpaan tunnemaailmaan ja vuorovaikutukseen (Lilja-Viherlampi 2007, 83). Musiikilla on todettu olevan useita merkityksiä lasten ja nuorten kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Musiikin ja musiikkikasvatuksen avulla voidaan muun muassa motivoida ja tukea monipuolisesti lasten ja nuorten kasvua ja oppimista, tukea ja vahvistaa identiteettiä, elämäntaitoja ja elämäntaitoja sekä ehkäistä ja korjata kasvamisen ongelmia (Lilja-Viherlampi 2007, 4).

Musiikin merkitys ihmisen kasvulle ja kehitykselle on hyvin monimuotoista. Liisa-Maria Lilja-Viherlammen väitöskirjatutkimuksessa (2007) musiikin, musiikkiterapian ja musiikkikasvatuksen ammattilaiset kuvasivat musiikilla olevan muun muassa seuraavia merkityksiä: Musiikin avulla voi kokea yhteisöllisyyttä ja yhteyttä ihmisten välillä ja liittyä osaksi ihmiskunnan kulttuuria ja traditiota. Musiikin tekemisen kautta voi kokea vapautta tuottaa omia kokemuksia, omaa musiikkia, ja samalla saa rohkeutta ilmaista omaa itseyyttään. Musiikin avulla on mahdollisuus omien tunteiden tarkasteluun ja mielensisäiseen työskentelyyn, ja musiikki on myös vastalääke itsestä ja toisista vieraantumiselle. Musiikki aktivoi molempia aivopuoliskoja, ruokkii mielikuvitusta, antaa mahdollisuuksia eläytyä toisten tunteisiin ja peilata itseään suhteessa traditioihin. Musiikin avulla lapsi tai nuori pääsee

toteuttamaan itseään ja saa kokea luomisen ja tekemisen iloa. Musiikin avulla voi rentoutua, keskittyä, nauttia ja viihtyä, mutta myös käsitellä vaikeitakin asioita hienovaraisesti. (Lilja-Viherlampi 2007, 215.)

Musiikilla voi myös eheyttää ja vahvistaa tunne-elämää (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1994, 17). Musiikilla voidaan vaikuttaa niin mielialoihin kuin tunteisiin. Tutkimuksissa on todettu musiikin tarjoavan nuorille tärkeän tilaisuuden tutkia omaa mieltä ja mielialoja, ja musiikkivalinnoilla voi vaikuttaa myös omiin mielialoihinsa. Tämä tuli ilmi myös Antti Juvosen (2006) tutkimuksissa; iloinen ja ”hyvä” musiikki sai nuoret tuntemaan olonsa pirteiksi ja energisiksi, kun taas haikea musiikki sai mielen surulliseksi. (Juvonen 2006, 257.) Musiikilla on myös ainutlaatuinen kyky luoda todentuntuinen illuusio läsnäolosta – musiikin kanssa ihminen ei ole koskaan yksin. Musiikki voi täten antaa suojaa yksinäisyyttä ja surumielisyyttä vastaan, suojata ihmistä mieltä hajottavissa tilanteissa ja antaa voimaa kohdata pelkoja ja epämiellyttäviä olotiloja. (Lilja-Viherlampi 2007, 89.)

Musiikki voi auttaa ihmisiä myös kohtaamaan toisiaan ja muita kulttuureja. Musiikki on vuorovaikutus- ja kommunikointiväline ihmisten välillä, ja se kehittää sosiaalisia taitoja. Musiikki voi auttaa ihmistä kohtaamaan ennen kaikkea itsensä. (Lilja-Viherlampi 2007, 199–200, 208.) Toimiva musiikkikasvatus voi luoda ihmiselle elinikäisen suhteen musiikkiin. Kuunnellessaan musiikkia ihminen palaa lapsuuden kuvitelmiensa rikkaaseen fantasia- ja mielikuvamaailmaan. Musiikilla on täten valtava uudistava vaikutus, koska ihminen voi siirtää musiikkiin omia mielikuva- ja ajatusmallejaan ja elää niitä uudelleen; tämä kehittää ihmistä henkisellä tasolla. (Hongisto-Åberg ym.1994, 17.)

Musiikilla on myös valtava terapeutti ulottuvuus. Psykologi Kimmo Lehtonen (1989) toteaa, että musiikilla näyttää olevan kiistaton vaikutus psyyken hoidossa. Musiikki antaa suojaa etäännyttäen traumaattiset, vaikeat ja ahdistavat ongelmat ja kokemukset sellaisen symbolisen etäisyyden päähän, että niitä voidaan käsitellä musiikkiterapian keinoin esimerkiksi musiikkituotosten tai musiikin synnyttämien mielikuvien, tarinoiden, piirrosten tai keskustelun muodossa. Lehtosen mukaan on syytä olettaa, että juuri kuuloaisti on yhteydessä syvien tajunnan tasojen kanssa. Näin kuuloaistin ja musiikin avulla voidaan tavoitella tiedostamattomia psyykkisen menneisyyden rakenteita tai menneisyyteen

sijoittuvia, merkityksellisiä kokemuksia. (Lehtonen 1989, 27–29.)

Edellisten perusteella musiikin vaikutukset ihmisen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ovat kiistattomia, ja kysymykseen musiikkikasvatuksen tarpeellisuudesta on useita perusteltuja vastauksia. Kouluissa ja päiväkodeissa musiikkikasvatuksen merkitys on jo ymmärretty, ja seuraavissa luvuissa tarkastelenkin koulujen musiikkikasvatusta löytääkseni sieltä yhtymäkohtia kirkon ja seurakunnan musiikkikasvatustyöhön. Koulujen musiikkikasvatuksesta voisi mielestäni ottaa mallia seurakunnassa tehtävään musiikkikasvatukseen ja soveltaa sitä evankelis-luterilaiselle kirkolle sopivalla tavalla. Kirkon aiempi toiminta kasvatustyön järjestäjänä yhdistää kirkon ja koulun ainutlaatuisella tavalla, ja kirkon nykyistäkin kasvatustyötä voisi muokata kasvatustieteiden ammattilaisten avulla entistä tiedostetummaksi ja tavoitteellisemmaksi toiminnaksi.

3.2 Musiikkikasvatuksen historiaa

3.2.1 Koulu musiikkikasvattajana

Kirkko vastasi pitkään kaikesta Suomessa tehtävästä musiikkikasvatustyöstä. Musiikin opetuksen luonne alkoi kuitenkin muuttua 1800-luvun lopulla koulun irrottua kirkon alaisuudesta. 1900-luvun ensimmäinen puolisko oli musiikin osalta kuitenkin edelleen lähinnä laulunopiskelua, mutta laulunopiskelu ei enää kuitenkaan koostunut ainoastaan virsistä. Musiikin opetussuunnitelman tavoitteissa vuodelta 1925 todetaan, että vuodessa olisi opittava noin 25 laulua, joista puolet virsiä ja hengellisiä lauluja, loput isänmaallisia ja historiallisia tai leikin, urheilun sekä kodin piiristä otettuja. Laulutunteja pidetään kaikille luokille yhteisillä laulutunneilla, ja musiikkioppia olisi opetettava vain siinä tapauksessa, että opetus koituu laulutaidon, lauluinnon ja musikaalisen kehityksen hyväksi. (Maalaiskansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö 1925, 245–250).

Vuoden 1952 kansakoulun opetussuunnitelman mietinnössä päämääränä oli musiikillisesti arvokkaan lauluvaraston oppiminen, äänen ja äänenmuodostuksen kehittäminen, sävelkorvan ja musikaalisuuden kehittäminen ja herättäminen sekä musiikkitaidon ja -tiedon alkeiden

opiskelu erityisesti kuorolaulua silmälläpitäen. Lastenlaulujen lisäksi olisi opetettava yleisimmät isänmaalliset ja maakuntalaulut sekä eri piireissä laulettavia lauluja, esimerkiksi työväen ja maaseudun lauluja. Laulunopetuksen tehtävänä oli olla koulutyön virkistäjän lisäksi esteettinen kasvatustekijä, ja musiikin itsenä oli oltava laulunopetuksen lähtökohtana. Virsien opettelusta ei ole enää mainintaa, mutta komitean mielestä oli vältettävä ”musiikillisesti arvottomia sävelmiä, iskelmiä ja renkutuksia”. (Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö 1952, 183–187.)

1970-luvulla Suomen koulujärjestelmä uudistui jälleen, kun kaikkialla Suomessa siirryttiin yhtenäiseen peruskoulujärjestelmään. Kansa- ja oppikoulut muuttuivat yhdeksänvuotiseksi yleissivistäväksi peruskouluksi, ja samalla lukiosta tuli oma koulumuotonsa. Uudistus toteutettiin asteittain vuosina 1972-77. (Lampinen 1998, 233.) Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnössä vuodelta 1970 eriteltiin peruskoulun musiikinopetuksen tavoitteet jomelko yksityiskohtaisesti. Komitean mietinnön mukaan koulun musiikintunneilla tuli oppia luonnollista äänenkäyttöä, ajankohtaista lauluaineistoa ja mahdollisuuksien mukaan saada ohjausta soittimien käytössä. Oppilaat tuli myös perehdyttää laulu- ja soittoharjoituksissa tarvittaviin musiikin aineksiin ja nuottimerkintään, ja heidän tuli kehittää sävelaistiaan. Oppilailla tuli olla mahdollisuudet vapaaseen ja luovaan ilmaisuun, ja heidät tutustutettiin suurten säveltäjien yleisesti tunnettuihin teoksiin, sekä myös kansanmusiikin ja viihdemusiikin ilmenemismuotoihin. Musiikinopettajan tuli ohjata oppilaat harrastamaan musiikkia myös koulun ulkopuolella sekä kehittää heidän kuuntelemiskykyään; sävellysten tuli jollakin tavalla liittyä oppilaiden omaan maailmaan. (Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö 1970.)

Vuonna 1985 uudistettiin jälleen Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (POPS). Musiikin kohdalla vuoden 1985 POPS:ssa todetaan, että peruskoulun musiikkikasvatuksen tehtävänä on oppilaan koko persoonallisuuden kehittäminen antamalla hänelle esteettisiä kokemuksia ja valmiuksia musiikin kulttuuriperinnön omaksumiseen. Musiikinopetuksen tehtävänä oli opetussuunnitelman perusteiden mukaan myös luovan ilmaisukyvyn kehittäminen sekä myönteisten asenteiden, yhteistoimintavalmiuksien ja musiikin pysyvän harrastuksen edistäminen. Vuoden 1985 POPS:ssa on eritelty kaikille vuosiluokille omia tavoitteita. Ala-asteen luokilla on eritelty erikseen tavoitteet dynamiikan, sointiväriin, rytmin, tempon, melodian, harmonian ja muodon oppimiselle. Yläasteen musiikinopetus on luokiteltu

kuuteen sisältöalueeseen, jotka ovat ääni, kansanmusiikki, ”aikamme musiikki”, esittävä säveltaide, eri uskontojen musiikki sekä musiikki elämänurana. Opetussuunnitelman perusteissa on mainittu uutena asiana myös liikkuminen musiikinopetuksen työtapana. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985, 191-200.)

Seuraavan kerran Peruskoulun opetussuunnitelmaa muokattiin vuonna 1994. Kyseinen opetussuunnitelma on jo huomattavasti edellistä suppeampi, ainakin musiikin osalta. Tavoitteet ovat pitkälti samoja kuin vuoden 1985 opetussuunnitelmassa. Ala-asteen musiikkikasvatuksessa korostuvat leikinomaisen toiminnan avulla oppiminen, yhdessäolo ja ryhmätoiminnan harjoittelu. Erityisesti korostetaan kuuntelun merkitystä ala-asteen musiikkikasvatuksen lähtökohtana; kuuntelun avulla harjoitellaan keskittymistä ja rentoutumista ja ohjataan ääniympäristön havainnointiin. Vuoden 1994 POPS:ssa mainitaan myös musiikin valmiuksien vastaanottaminen ja tuottaminen ajanmukaisen teknologian ja soittimiston avulla. Yläasteen musiikkikasvatuksessa vahvistetaan ala-asteella saatuja tietoja ja taitoja. Oppilaille annetaan mahdollisuuksia äänikokeiluihin, äänen tuottamiseen ja muokkaamiseen eri oppimistilanteissa. Musiikillinen ilmaisu ja keksiminen ovat keskeisiä toimintatapoja, ja tarkoituksena on, että musiikin tiedollinen aines opitaan yhdistämällä se oppilaiden omaan havaintoon, kokemiseen ja tekemiseen. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 97-98.)

3.2.2 Musiikkikasvatusta 2000-luvun peruskoulussa

2000-luvulla musiikin opetus on jälleen saanut uusia ulottuvuuksia. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 2004 todetaan, että musiikin opetuksen tehtävänä on auttaa oppilasta löytämään musiikin alueelta kiinnostuksen kohteensa sekä rohkaista oppilasta musiikilliseen toimintaan, antaa hänelle musiikillisen ilmaisun välineitä ja tukea hänen kokonaisvaltaista kasvuaan. Opetuksen tehtävänä on myös saattaa oppilas ymmärtämään, että musiikki on aika- ja tilannesidonnaista; se on erilaista eri aikoina, eri kulttuureissa ja yhteiskunnissa, ja sillä on erilainen merkitys eri ihmisille. Musiikin ymmärtämisen ja käsitteellistämisen perustana ovat musisoinnin ja musiikin kuuntelun yhteydessä saadut merkitykselliset kokemukset. Musiikin opetus antaa välineitä oppilaan oman musiikillisen identiteetin muodostumiseen. Musiikillisia taitoja kehitetään pitkäjänteisellä, kertaamiseen

perustuvalla harjoittelulla. Musiikin opetuksessa sovelletaan teknologian ja median tarjoamia mahdollisuuksia. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004, 232.)

Musiikin tavoitteet kuvataan peruskoulun opetussuunnitelmien perusteiden johdannossa hyvin yleisluontoisesti, ja pelkästään kyseiseen kohtaan takertumalla opettaja voisi rakentaa musiikintunnit hyvinkin pitkälle vain oman osaamisensa ja kiinnostuksen kohteidensa mukaan. Musiikin osalta vuoden 2004 peruskoulun opetussuunnitelmien perusteissa kuvataan kuitenkin erikseen vaadittavat osaamisen taidot vuosiluokille 1–4 ja 5–9, ja näiden lisäksi useissa kouluissa on erikseen vielä koulukohtaiset opetussuunnitelmat kaikkien oppiaineiden osalta.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (2004) kuvataan vuosiluokkien 1–4 osalta seuraavaa: Tavoitteina on, että oppilas oppii käyttämään luontevasti omaa ääntään ja ilmaisemaan itseään, kuuntelemaan keskittyneesti ja aktiivisesti, käyttämään musiikin eri elementtejä, ymmärtämään musiikillisen maailman monimuotoisuutta sekä toimimaan vastuullisesti musisoivan ryhmän jäsenenä. Näihin tavoitteisiin päästään esimerkiksi tekemällä äänenkäytön harjoituksia puhuen, laulaen ja loruillen, valmistamalla laulu-, soitto- ja kuunteluohjelmistoa, tekemällä yhteissoittoon valmentavia harjoituksia, improvisoiden, monenlaisen musiikin kuuntelulla, sekä elämysten, mielikuvien ja kokemusten avulla. Laulu-, soitto- ja kuunteluohjelmiston tulisi tutustuttaa oppilaan sekä suomalaisen että muiden maiden ja kulttuurien musiikkiin ja sisältää esimerkkejä eri aikakausilta ja eri musiikin lajeista. Keskeistä opetuksessa on kuitenkin oppilaiden musiikillisen ilmaisun kehittäminen leikinomaisessa ja kokonaisvaltaisessa toiminnassa. Opetuksen tulee antaa oppilaalle kokemuksia monenlaisista äänimaailmoista ja musiikeista ja rohkaista häntä ilmaisemaan ja toteuttamaan omia mielikuviaan. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004, 232–233.)

Vuosiluokilla 5–9 musiikin opetuksessa jäsenetään musiikillista maailmaa ja musiikillisia kokemuksia sekä opitaan käyttämään musiikin käsitteitä ja merkintöjä musiikin kuuntelun ja musisoinnin yhteydessä. Tavoitteena on, että oppilas kehittää osaamistaan musiikillisen ilmaisun eri alueilla musisoivan ryhmän jäsenenä, oppii kriittisesti tarkastelemaan ja arvioimaan erilaisia ääniympäristöjä sekä laajentaa ja syventää musiikin eri lajien ja tyylien tuntemustaan. Oppilaan tavoitteina on myös ymmärtää musiikin elementtien, rytmin, melodian, harmonian, dynamiikan, sointiväarin ja muodon tehtävää musiikin rakentumisessa

sekä rakentaa luovaa suhdettaan musiikkiin ja sen ilmaisumahdollisuuksiin musiikillisen keksinnän keinoin. Näihin tavoitteisiin tulisi päästä hyvin samoin keinoin kuin alemmilla luokilla; tekemällä erilaisia harjoituksia, rakentamalla ohjelmistoa monipuolisesti eri musiikkityylein, kokeilemalla omia musiikillisia ideoita improvisoiden, säveltäen ja sovittaen esimerkiksi ääntä, laulua, soittimia, liikettä ja musiikkiteknologiaa käyttäen. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004, 233–234.)

Peruskoulussa musiikkia on yleensä yksi pakollinen kurssi seitsemännellä luokka-asteella, joissakin kouluissa pakollisia kursseja voi olla kaksikin. Kaikissa kouluissa kahdeksannella ja yhdeksännellä luokalla musiikkia voi opiskella valinnaisten kurssien muodossa, kurssien määrä riippuu paljolti koulusta ja kurssien toteutumiseen vaikuttavat koulukohtaiset säädökset siitä, kuinka paljon oppilaita tarvitaan kurssin toteutumiseen.

3.2.3 Musiikkikasvatus lukiossa

Lukion opetussuunnitelmaa uudistettiin edellisen kerran vuonna 2003. Sen mukaan lukion musiikinopetus perustuu ajatukselle, että musiikki on merkittävä osa kulttuuria, ja musiikinopiskelun tulee syventää sekä oman että muiden kulttuurien tuntemusta. Musiikinopetus tähtää siihen, että opiskelija tiedostaa musiikkisuhteensa ja syventää sitä, sillä omakohtainen musiikkisuhde vahvistaa opiskelijan itsetuntemusta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä tukee itsetuntoa. Lukion musiikinopetuksen tehtävänä on myös tarjota elämyksiä, taitoja ja tietoja, jotka lisäävät opiskelijan musiikillista sivistystä ja rohkaisevat häntä elinikäiseen musiikin harrastamiseen. Vuorovaikutustaidoille annetaan myös paljon painoarvoa, ja yhdessä musisoimista pidetään ainutlaatuisena ryhmätoimintana, joka vahvistaa sosiaalisia ja kommunikaatiotaitoja. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 196.)

Musiikinopetuksen tavoitteita lukiossa on edellisten lisäksi useita muitakin asioita; musiikinopetuksessa opiskelija oppii ilmaisemaan itseään musiikillisesti, laulaen ja soittaen. Hän syventää tietojaan musiikin eri tyyleistä, lajeista ja historiasta. Opiskelija oppii tunnistamaan oman kulttuuri-identiteettinsä ja toimimaan kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa. Opiskelija oppii ymmärtämään musiikin ja äänen merkitystä mediassa ja osaa asettaa musiikinopiskelulleen tavoitteita ja arvioida niiden toteutumista. Oppisisältöjen valinnassa

opettajan puolestaan tulisi ottaa huomioon oppilaiden erilainen suuntautuminen ja lähtötaso ja musiikin kursseilla opettajan tulisi pyrkiä tarjoamaan jokaiselle mielekkäitä tehtäviä. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 196.)

Lukion musiikinopetukseen kuuluu kaksi pakollista kurssia, joista toinen saattaa koulusta riippuen olla valinnainen kuvataiteen kanssa. Valinnaisten kurssien määrä saattaa olla hyvinkin suuri, ja koulut voivat itse vaikuttaa melkoisesti valinnaiskurssien sisältöihin. Joissakin lukioissa voi myös suorittaa niin sanotun lukiodiplomin musiikista, jonka suoritettuaan voi tietyissä yliopistojen tiedekuntien laitoksissa saada hakuvaiheessa ylimääräisen pisteen.

Musiikin opetus Suomessa on muuttunut melkoisesti 50 vuodessa. Kun 1950-luvun opetussuunnitelmassa painopiste oli laulamisa ja lauluohjelmiston opettelemisa, 2000-luvulla puhutaan oppilaan kokonaisvaltaisesta kasvusta ja musiikillisen identiteetin muodostumisesta. Yhteiskunnan rakenteiden muutos ja kulttuurien kohtaaminen näkyvät myös musiikin opetussuunnitelmassa, kun painotetaan oppilaan ymmärtämystä musiikin erilaisuudesta eri aikoina ja eri kulttuureissa. Myös teknologian valtaisa kehitys on tullut mukaan koulujen opetussuunnitelmiin. Musiikin osalta teknologiaa voidaankin hyödyntää erinomaisesti koulun musiikintunneilla erilaisten musiikinteko-ohjelmien avulla.

3.3 Musiikkikasvatusta eri elämänvaiheissa

3.3.1 Varhaisiän musiikkikasvatus

Musiikkikasvatus käsittää kaikenikäiset ihmiset jo syntymättömästä lapsesta lähtien. Tutkimuksissa on todettu, että jo 5–12 viikon ikäinen sikiö on tietoinen äänten värähtelyistä ja äitinsä äänestä (Shetler 1989, 187). Musiikkikasvatuksen voi siis aloittaa jo aivan varhaisimmassa lapsuudessa, ja tietoisten musiikkikokeilujen kautta voi vaikuttaa jopa syntymättömään lapseen ja saada selville, mikä musiikki vaikuttaa sikiöön rauhoittavasti tai aiheuttaen levottomuutta (Shetler 1989, 176). Varhaisiän musiikkikasvatuksella tarkoitetaan musiikkileikkikoulutoimintaa, päiväkotien ja -kerhojen toimintaa, alle kouluikäisten lasten soitonopetusta sekä kotona tapahtuvaa musisointia (Hongisto-Åberg ym. 1994, 9). Sillä on samoja

tarkoituksena kuin mitä musiikkikasvatuksella on yleisestikin liittyen ihmisen kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseen. Varhaisiän musiikkikasvatuksen tarkoituksena on myös yksinkertaisesti tutustuttaa lapsi musiikin maailmaan sekä vaikuttaa myönteisesti lapsen tunne-elämän tasapuoliseen kehitykseen (Ollaranta & Simojoki 1989, 124).

Ensimmäisten kahden ikävuoden aikana tapahtuva musiikkikasvatustoiminta tapahtuu esimerkiksi siten, että lapsen kanssa seurustellaan puhuen, lorutellen ja laulaen. Lapselle voidaan laulaa pieniä lauluja tai soittaa pieniä sävelmiä. Samojen, tuttujen laulujen säännöllinen toistaminen kehittää lapsen keskittymiskykyä ja kuuntelutaitoa, ja samalla tuttujen laulujen kuuleminen luo turvallisen tunteen. Lasta voidaan myös rohkaista liikkumaan musiikin tahdissa ja kokeilemaan erilaisia rumpu- ja rytmisoittimia. Improvisointiin kannustaminen kaikin eri tavoin on erittäin hyvä lähtökohta varhaisiän musiikkikasvatukselle. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 54–66.)

Seuraavien vuosien aikana otetaan lisää musiikillisia elementtejä ja ulottuvuuksia musiikkikasvatukseen. Laulut voivat olla pidempiä, soittimia voi lisätä, ja voidaan harjoituttaa myös lapsen kuuntelukykyä. Musiikin mukaan liikkuminen kehittää lapsen motoriikkaa ja hän oppii hallitsemaan kehoaan reagoimalla dynamiikan ja tempon vaihteluihin musiikissa. Musiikin avulla lapsi pystyy jäsentämään päivän tapahtumia, jolloin se toimii lapsen ja häntä ympäröivän todellisuuden välikappaleena. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 67–80.) Musiikin varhaiskasvattajat ry on laatinut tavoitteet, joiden mukaan varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteita ovat suomalaisen kansanperinteen elvyttäminen ja säilyttäminen, myönteisen asenteen herättäminen musiikkia kohtaan, luovan toiminnan säilyttäminen ja kehittäminen, musiikin tiedollisten ja taidollisten valmiuksien luominen sekä yksilön kokonaispersoonallisuuden tasapainoinen kehittäminen ja sosiaalisen kasvun edistäminen (Ollaranta & Simojoki 1989, 132).

Elina Kannoston pro gradu -tutkielman mukaan leikin merkitys on hyvin olennainen asia lasten musiikkikasvatuksessa. Kannoston haastatteleminen musiikin eri alojen opettajien mukaan alle kymmenvuotiaiden opetuksen ei tulisi olla kovin järjestelmällistä tai rationaalista; elämykset ovat tärkeitä, ja koska leikki kuuluu hyvin luonnollisesti etenkin pienten lasten elämään, myös musiikkia on helppo käsitellä ja samalla opettaa leikkien avulla. (Kannosto 2005, 44.) Lapset ilmaisevat itseään luontevasti musiikin kautta, ja siksi musiikki

voi myös helpottaa luottamuksellisen suhteen ja kontaktin syntymistä lapsen ja aikuisen välille (Hongisto-Åberg ym. 1994, 206).

3.3.2 Aikuisten ja ikääntyneiden musiikkikasvatus

Lasten ja nuorten musiikkikasvatusta kuvataan luvussa, jossa kerrotaan peruskoulun ja lukion musiikkikasvatuksesta. Aikuisten musiikkikasvatusta on tutkittu lasten musiikkikasvatukseen verraten hyvin vähän. Aikuisille ja ikääntyneille suunnattu musiikkikasvatus käsittääkin kenties useimmiten kuorossa laulamista. Erityyppisiä kuoroja Suomessa riittääkin seurakuntien ylläpitämistä kuoroista erilaisiin ja eri ikäisten harrastelijakuoroihin. Heidi Harisen (2004) mukaan kuorossa voidaan opettaa laulajille nuotinlukutaitoa ja oikeaa äänenkäyttöä sekä rikastuttaa kuorolaisten musiikintuntemusta. Kuorossa musiikillista tietoa ei opeteta verbaalisesti vaan käytännön kautta, tekemisen eli laulamisen avulla. Harinen toteaa, että kuorossa laulaminen on ainutlaatuinen keino oppia itsetuntemusta. Kuorot ovat tärkeitä yhteisöjä myös sosiaalisuuden, vastuuntunnon ja kansainvälisyyteen kasvamisen kannalta. (Harinen 2004, 11–13.)

Mari Koistinen on kirjassaan (2003) tutkinut eri-ikäisten kuorotoimintaan liittyviä laulamisen haasteita. Koistisen mukaan niin lasten, nuorten kuin aikuistenkin kuorot koostuvat sosiaalisilta, taloudellisilta, psyykkisiltä, fysiologisilta ja muiltakin osin erilaisista persoonallisuuksista. Monet aikuiskuorolaiset käyvät kuorossa siksi, että he haluavat kuulua ryhmään. Koistinen toteaa, että monille aikuisiässä oleville kuorolaisille kuoron sosiaalinen puoli on jopa tärkeämpää kuin itse laulaminen. Aikuisille kuorolaisille on tärkeää kuulua johonkin yhteisöön ja toteuttaa itseään tämän taiteellisen yhteisön jäsenenä. Monille aikuiskuorolaisille on Koistisen mukaan tärkeää myös oppia laulamaan ja ilmaisemaan itseään. He haluavat laulamisen ja yhdessäolon lisäksi päästä esiintymään ja kokea jotakin tärkeää yhdessä muiden kanssa. (Koistinen 2003, 104.)

Ikääntyneiden kuorolaulamiseen liittyy monenlaisia asioita, jotka tulee ottaa huomioon. Koistinen kertoo kirjassaan (2003), kuinka eri tavoin ikääntyvillä ihmisillä äänenkäyttö muuttuu. Koistisen mukaan äänessä saattaa ikääntymisen myötä kuulua vuotoisuutta, lisääntyntä vibratoa, kuulon heikkenemistä sekä hengästyneisyyttä. Myös hengitystoiminnot

heikkenevät ja tästä johtuu, että ikäihmiset eivät enää välttämättä pysy mukana nopeassa tempossa. (Koistinen 2003, 91–92.) Nämä seikat tulee ottaa huomioon ikääntyneiden kuorolaulussa ja muussakin musiikkikasvatuksessa, jotta musiikkikasvatus olisi kaikin tavoin hyödyksi ja iloksi myös ikääntyneiden ihmisten kohdalla.

Musiikilla voi olla valtava terapeuttinen ja hoidollinen vaikutus, ja tästä syystä musiikkikasvatuksella on paljon yhteistä myös musiikkiterapian kanssa. Tämä asia mainitaan myös kanttoreiden toimenkuvassa; luvussa 2.4 kerrotaan, että kanttoreiden työhön kuuluu käyttää musiikin parantavaa ja eheyttävää voimaa ja toimia muusikkona samalla ihmisten sielunhoitajana. Musiikkiterapialla onkin samoja tarkoitusperiä kuin mitä musiikkikasvatuksella parhaimmillaan on; ihmisen hyvinvoinnin edistäminen ja vaikeiden tunteiden ja ongelmien käsitteleminen musiikin avulla.

Aikuisten musiikkiterapia voi käsittää esimerkiksi pitkäaikaispotilaiden tai päihdeongelmaisten kuntouttamista musiikin avulla. Myös vankien ja dementikkojen kuntouttamiseen on käytetty musiikkiterapiaa eräänä hoitomuotona. Kaikkosen ja Mattilan mukaan (1997) musiikki on erinomainen keino toteuttaa terapeuttisia tavoitteita ja se on väline nimenomaan hoidollisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Hoitotyössä musiikin teho perustuu sen nonverbaaliseen luonteeseen, sillä musiikki on sanaton mutta hyvin universaali kieli. Musiikkiterapiassa verbaalista kommunikointia täydennetäänkin musiikin avulla tapahtuvalla, nonverbaalisella kommunikoinnilla. Musiikin avulla voidaan olla vuorovaikutuksessa kanssaihmiin ja kommunikoida asiakkaan valmiuksista tai lähtökohdista riippumatta. Musiikkiterapian luonteeseen kuuluu, että siihen osallistuminen ei edellytä minkäänlaisia musiikillisia ennakkotietoja tai -taitoja, vaan kaikilla on mahdollisuus ilmaista itseään musiikin keinoin. (Kaikkonen & Mattila 1997, 4.)

3.4 Musiikkikasvatus seurakunnassa

Musiikilla on nykyään vahva asema Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, ja kanttoreilla ja urkureilla on vahva ja perustavanlaatuinen musiikkikoulutus (Krokkfors 1993, 13). Kirkon toiminnassa ja kanttorin työnkuvan määrittelyssä on viime vuosikymmeninä noussut entistä

enemmän esille ajatus myös musiikkikasvatuksesta ja sen mahdollisuuksista kristilliseen kasvuun ohjaavana toimintana. Tämä toiminta on vähitellen vuosien saatossa kehittynyt ja laajentunut, ja vuonna 1988 piispainkokous hyväksyi kirkon musiikkikasvatukselle erillisen tavoiteohjelman. Sen mukaan kirkon musiikkikasvatuksen yleistavoite on auttaa ihmistä ymmärtämään musiikin merkitys kirkossa, kokemaan musiikki tärkeäksi kasvulleen kristittyinä ja löytämään elämässään musiikillisen ilmaisun mahdollisuuksia. Tavoiteohjelman mukaan seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteet ovat yhteisiä kirkon ja yhteiskunnan harjoittamalle musiikkikasvatukselle. (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 6.) Tämä ajatus on ollut mukana tutkimusta tehdessä, sillä kirkon harjoittama musiikkikasvatus tähtää samoihin tuloksiin ihmisen kokonaisvaltaisessa kehityksessä kuin yhteiskunnan, eli esimerkiksi koulun, harjoittama musiikkikasvatus. Tämä on hyvä lähtökohta sille, että opiskelija suorittaa sekä musiikin aineenopettajan että kanttorin tutkinnon.

Seurakunnan musiikkikasvatus -raportin tarkoituksena on eheyttää, selkeyttää ja monipuolistaa seurakunnan musiikkikasvatusta sekä luoda edellytyksiä kirkon musiikkiperinteen välittymiselle ja uudistumiselle. Raportin mukaan on erittäin tärkeää, että musiikkikasvatus ymmärretään kaikkia työaloja koskevaksi, jolloin vastuu musiikkikasvatuksen toteutumisesta on kaikilla seurakunnan työntekijöillä, ei vain kanttoreilla. (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 7.)

Seurakunnan musiikkikasvatuksella on osin samoja tavoitteita kuin musiikkikasvatuksella kirkon ulkopuolisessa yhteiskunnassa. Seurakunnan musiikkikasvatusta käsittelevän raportin tavoiteohjelma jakaantuu kolmeen eri alueeseen. *Henkilökohtainen* tavoitealue vastaa kysymykseen, miten musiikki tukee ihmistä hänen persoonallisessa kasvussaan kristittyinä. Henkilökohtaisen tavoitealueen tarkoituksena on auttaa ihmistä kehittämään ja käyttämään musiikillisia taipumuksiaan Jumalan tahdon mukaisella tavalla omassa elämässään ja lähimmäisen parhaaksi. Sen tarkoitus on myös auttaa ihmistä kokemaan musiikki merkittäväksi kasvulleen ihmisenä sekä kokemaan musiikin rakentava merkitys tunne-elämälle ja ihmisten väliselle vuorovaikutukselle. (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 8.)

Seurakunnallinen tavoitealue pohtii sitä, kuinka musiikki tukee ihmistä ja hänen kasvuun seurakunnan yhteydessä. Sen tarkoituksena on auttaa ihmistä ymmärtämään musiikin asema kirkossa ja seurakunnan elämässä sekä musiikin mahdollisuudet evankeliumin levittämisessä.

Seurakunnallisen tavoitealueen yksi tavoite on rohkaista ja auttaa musiikin keinoin ilmaisemaan uskoaan ja vastaamaan Jumalan puhutteluun. Musiikkikasvatuksen seurakunnallinen tavoite auttaa myös kokemaan musiikkia harjoittaessa syntyvä yhteys seurakuntaan, ja sen avulla voi päästä sisälle kirkon musiikin rikkaaseen perinteeseen. Seurakunnallisen tavoitealueen päämääränä on myös auttaa ihmistä kasvamaan vastuuseen seurakunnan musiikkielämän vaalimisesta. (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 8–9.)

Yhteiskunnallinen tavoite vastaa kysymykseen, miten musiikki tukee ihmistä hänen kasvussaan yhteiskunnan jäsenenä. Yhteiskunnallinen tavoitealue auttaa ymmärtämään musiikin Jumalan luomislahjana. Se auttaa tulemaan tietoiseksi musiikkikulttuurien eri muodoista sekä omasta kansallisesta musiikkiperinteestä. Yhteiskunnallinen tavoite sisältää tavoitteen auttaa ihmistä arvioimaan tarjolla olevaa musiikkia ja tekemään mielekkäitä valintoja kristinuskon pohjalta. Tavoitteena on myös auttaa edistämään yhteiskunnallista toimintaa seurakunnan ja kunnan musiikkitoimintojen kesken sekä kokemaan musiikin myönteinen merkitys perheessä ja ystäväpiirissä. (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 8–9.)

Vaikka seurakunnan musiikkikasvatuksella on osin samoja tarkoitusperiä kuin muussa musiikkikasvatuksessa, on seurakunnan musiikkikasvatustyö kuitenkin melko erilaista muuhun yhteiskunnan musiikkikasvatukseen verrattuna. Seurakunnan musiikkikasvatuksessa teologinen näkökulma on vahvasti läsnä kaikilla tavoitealueilla. Tuovisen (2003) mukaan seurakunnan musiikkikasvatus on toimintaa, joka paitsi auttaa musiikillisten taitojen kehittymisessä myös ohjaa ymmärtämään musiikin Jumalan luomislahjana ja kirkon uskon ilmentäjänä. Kasvatustoiminnan tavoitteena on tukea ihmisen kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia musiikin avulla. Seurakunnan musiikkikasvatuksen tehtävänä on ylläpitää musiikin olemusta Jumalan hyvänä luomislahjana. Erilaisia musiikkityylejä käyttämällä korostetaan luomisen teologiaan perustuvaa avarakatseisuutta; luomiskäsitykseen pohjautuvan teologian mukaan kaikille on lahjoitettu musikaalisuutta, ja se ilmenee ihmisissä monin eri tavoin. Musikaalisuuden kehittäminen kaikilla ihmisillä on mahdollisuus, joka säilyy koko elämän. (Tuovinen 2003, 435–437.)

Luterilaisessa kirkossa ja sen seurakunnissa on lapsille tarjottu omaa musiikkia jo runsaan sadan vuoden ajan, ja jo 1800-luvulta alkaen on ollut erityisesti lapsille tarkoitettuja hengel-

listen laulujen kokoelmia. 1950-luvulla aloitettiin ensimmäiset perhekirkot, joissa lapset pyrittiin ottamaan hyvin huomioon. 1960-luvulta lähtien on seurakunnissa vakiintunut päiväkerhotoiminta lapsille. Vuosikymmenien kuluessa toiminta on laajentunut erilaisiksi perhekerhoiksi, vauva- ja tavallisiksi musiikkileikkikouluiksi, lapsikuoroiksi ja varhaisnuorten kerhoiksi. Näissä kaikissa toimintamuodoissa musiikilla on varsin keskeinen osuus. Seurakunnassa varhaisiän musiikkikasvatus toteutuu samojen periaatteiden ja käytäntöjen pohjalta kuin ei-kirkollinen musiikkikasvatuskin – seurakunnassa vain on lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisessa musiikin avulla myös uskonnollinen ulottuvuus. (Tuovinen 2003, 440.)

Varhaisnuorisotyössä keskeisiä musiikkikasvatuksen toimintamuotoja ovat kerho- ja leirit toiminta. Tavoitteellista musiikkikasvatusta tapahtuu kenties parhaiten seurakuntien lapsikuoroissa. Lapsikuorossa laulamisen kautta voi musiikkikasvatus toteuttaa monenlaisia tavoitteita; esimerkiksi sosiaalinen tavoite yhdessä laulamisen keinoin tai musiikillinen ja taiteellinen tavoite, jolloin pyritään musiikillisesti korkealuokkaiseen esitykseen. (Tuovinen 2003, 441.) Kasvatuksen mielekkyyden kannalta yhteinen tekeminen ja siitä saadut kokemukset ovat kuitenkin huomattavasti tärkeämpiä ja tavoittelemisen arvoisia päämääriä kuin musiikillisesti taidokkaat esitykset.

Musiikkikasvatus seurakunnassa tapahtuu monella eri käytännön tasolla, mutta kenties eniten musiikkikasvatustyötä tapahtuu kuitenkin rippikoulutyössä. Rippikoulussa musiikki kattaa koko rippikouluprosessin. Rippikoulun kautta musiikkikasvatus myös tavoittaa paljon nuoria; kaikista 15-vuotiaista nuorista noin 90 prosenttia käy rippikoulun (Jussila ym. 2004). Rippikoulussa musiikin ja musiikkikasvatuksen keskeisin tehtävä on olla tukemassa nuoren uskoa ja kasvua. Musiikki myös toimii ryhmäytymisen vahvistajana ja oppimisen orientoijana. Musiikkikasvatuksen avulla pyritään auttamaan nuoria löytämään itsensä omina persooninaan ja yhteisön jäsenenä. (Lintunen 2003, 427–429.) Uusin rippikoulusuunnitelma on vuodelta 2001, ja sen keskeinen sisältö koostuu teemoista elämä, usko, rukous ja seurakuntayhteys. Rippikoulusuunnitelmassa musiikin lähtökohtana ovat oman seurakunnan toiminta käytäntöineen sekä kunkin rippikouluryhmän valmiudet. Omakohtaista musiikin tekemistä korostetaan; soittamista ja laulamista, liikkumista sekä mukanaoloa ylipäätään. (Tuovinen 2003, 442–443.)

Rippikoulun jälkeen osa nuorista jää seurakunnan toimintaan mukaan isokoulutuksen tai erilaisen musiikkitoiminnan merkeissä. Tyypillisiä nuorisotyön musiikkitoiminnan muotoja ovat esimerkiksi lauluryhmät ja kuorot sekä erilaiset soitinryhmät ja bändit. Seurakunnissa saatetaan järjestää myös erillisiä nuortenmessuja, joissa nuorison suosima populaarimusiikin keinoja käyttämä hengellinen musiikki on keskeisessä roolissa. (Tuovinen 2003, 443.) Nuorison kielellä ja tyylillä tehty musiikki onkin seurakunnan kannalta oiva keino olla osallisena nuorten elämässä, ja se tekee seurakunnassa toimimisesta mielekäästä myös murrosikää eläville nuorille.

1960-luvulla niin sanottu hengellinen nuorisomusiikki alkoi tulla vahvaksi osaksi seurakuntien toimintaa. Musiikkitoiminta seurakunnissa on muutoinkin monipuolistunut, kun esimerkiksi bänditoiminta on tullut suosituksi myös seurakunnan nuorison piirissä. Nuoret saattavat esimerkiksi rippikoulun kautta kiinnostua musiikista siinä määrin, että musiikkiharrastus jatkuu nuorten messuissa tai oman bändin kokoamisella. Yksi seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteista on se, että nuoret innostuisivat musiikin harrastamisesta. (Tuovinen 2003, 437, 443–444.)

Musiikkikasvatuksen ajatellaan usein liittyvän ainoastaan lasten ja nuorten kasvatustyöhön, mutta Musiikkikasvatus seurakunnassa -mietinnön perusajatus on, että musiikkikasvatus kuuluu kaiken ikäisille. Merkittävin aikuisten musiikkikasvatuksen muoto lienee kuorotoiminta. Kuoroja onkin lähestulkoon jokaisessa seurakunnassa; vuonna 2000 koko evankelis-luterilaisessa kirkossa oli 2114 kuoroa, ja niissä yhteensä 37 257 laulajaa. Kuorojen tavoitteellisuus saattaa vaihdella rajustikin korkeista taiteellisista pyrkimyksistä yhdessä olemisen ja tekemisen kautta musiikista nauttimiseen. Yleensä kuorojen toiminnassa keskeistä on jumalanpalveluksissa laulaminen, jonka lisäksi kuorolaiset monesti osallistuvat myös muunlaisiin tehtäviin seurakunnassa. Aikuisille on tarjolla varsinaisen kuorossa laulamisen lisäksi erilaisia yhteislaulu- ja virsi-iltoja. Myös perinteinen opetustapahtuma, kinkerit, on yhä voimissaan joissakin seurakunnissa. Musiikki virsilaulun muodossa on kuulunut kinkereihin olennaisena osana alusta lähtien. (Tuovinen 2003, 444–445.)

Ikääntyneille on olemassa monissa seurakunnissa erityisiä eläkeläisten kuoroja. Näiden ja muidenkin vanhempaa väkeä koskevan musiikkikasvatuksen lähtökohtina on samoja asioita kuin lapsilla, nuorilla tai työikäisillä, mutta ikääntyvien ihmisten kohdalla on otettava

huomioon iän tuomat fyysiset muutokset esimerkiksi äänen, liikkumisen tai yleisen jaksamisen suhteen. Ikäihmisten kuorotoimintaa voi ohjata myös jonkinlaisen kerhotoiminnan muotoon, jossa voidaan laulamisen lisäksi opetella vaikkapa musiikin historiaa tai teoriaa, musiikin kuuntelua tai musiikkiliikuntaa. Äänenkäyttöön ja -huoltoon liittyvien kysymysten esille ottaminen voi edesauttaa ikäihmisten lauluäänen säilymistä niin, että lauluharrastus voi jatkua vielä pitkään. (Tuovinen 2003, 446–447.)

3.5 Musiikkikasvattajan opinnot

Tällä hetkellä musiikkikasvatusta voi opiskella pääaineena kolmessa eri yliopistossa Suomessa: Sibelius-Akatemiassa Helsingissä sekä Jyväskylän ja Oulun yliopistoissa. Musiikin aineenopettajan pätevyyden peruskoulussa voi saada myös suorittamalla musiikkikasvatuksen toisena opetettavana aineena, eli niin sanottuna sivuaine-opintokokonaisuutena. Opinnot musiikkikasvatusta pääaineena opiskelevalla kestävät keskimäärin viisi vuotta. Jyväskylän yliopisto listaa musiikkikasvatuksen opintojen tavoitteeksi opiskelijan perehdyttämisen musiikkikasvatuksen tavoitteisiin, sisältöihin ja menetelmiin. Tavoitteena on myös luoda opiskelijalle taidolliset, tiedolliset, pedagogiset ja asenteelliset valmiudet musiikinopetukseen peruskoulussa ja lukiossa. Opinnot antavat myös valmiudet musiikkipedagogisen tutkimuksen tekemiseen. (Musiikkikasvatus Jyväskylän yliopistossa 2007; Vapaavuori 2005, 11.)

Musiikkikasvatusta Jyväskylän yliopistossa pääaineenaan opiskeleva valmistuu filosofian maisteriksi, ja tutkinnon laajuus on 300 opintopistettä. Opinnot koostuvat musiikkikasvatuksen perus-, aine- ja syventävistä opinnoista, kieli- ja viestintäopinnoista, aineopinnoista, instrumenttiopinnoista, aineenopettajan pedagogisista perus- ja aineopinnoista, valinnaisista opinnoista sekä tutkielmasta. Opintoihin kuuluvat esimerkiksi seuraavat kurssit: musiikki-analyysi, taidemusiikin historia, musiikki ja ilmaisu, säveltapailun ja transkription kurssi, pianonsoitto, laulu, kitaransoitto, vokaali-, orkesteri- ja populaarimusiikin sovitus, yhtye-soitto, yhtyesoiton pedagogiikka, musiikkiteknologia, johdatus monikulttuuriseen musiikkikasvatukseen, musiikki psyykkisen työskentelyn välineenä sekä lukuisia muita kursseja. (Musiikkikasvatus Jyväskylän yliopistossa 2007.)

Musiikkikasvattajan opinnoissa on paljon sellaista, mitä kirkkomuusikon koulutuksessa ei ole. Erilaiset sovituskurssit, yhtyesoitto- ja pedagogiset opinnot ja muut kurssit syventävät kanttorikuvaa huomattavasti. Siksi musiikkikasvattaja voisikin tuoda paljon uutta kirkkomuusikkouteen kanttorin työn luonteen takia. Kuten jo Kirkkojärjestyksessä todetaan, kanttorin tehtävänä on hoitaa seurakunnan musiikkikasvatustoimintaa, ja tähän tehtävään sopii hyvin kanttori, jolla on myös musiikkikasvattajan koulutus.

3.6 Kanttorin ja musiikkikasvattajan yhdistävä tutkinto

Yksi tärkeä osa tutkimustani on selvittää, kuinka seurakunnan musiikkikasvatus voisi kehittyä uuden kaksoiskoulutuksen avulla. Pohdinta musiikkikasvattajan ja kanttorin koulutuksien yhdistämisestä alkoi jo vuonna 2005, kun Kirkkohallitus pyysi teologian tohtori Hannu Vapaavuorta selvittämään mahdollisuutta muuttaa kanttorin viran kelpoisuutta koskevaa piispainkokouksen päätöstä niin, että virkaa voisi hoitaa musiikinopettajan maisteritason koulutuksen ja riittävän kirkkomusiikkikoulutuksen saanut henkilö (Vapaavuori 2005, 3).

Tuomiokapituli perustelee selvityksen laatimista käytännön tarpeella. Pienillä seurakunnilla on vaikeuksia saada kanttorin virkoihin päteviä hakijoita ja pienillä paikkakunnilla myös pätevistä peruskoulun musiikinopettajista on pulaa. Vaikeutena tällä hetkellä on myös se, että täysiaikaisen viran ylläpitoon ei aina kaikissa seurakunnissa ole varaa. Aivan ongelmatonta ei uuden viran luominen ole, vaan selvityksen mukaan suurin ongelma on se, ettei ole olemassa sellaista kunnan ja seurakunnan yhteistä virkaa, jota selvityksessä haetaan. Kaksoistutkinnon suorittaneen henkilön tuleva työnantaja onkin kenties suurin kysymysmerkki kaksoiskoulutuksessa. (Vapaavuori 2005, 3.) Vapaavuoren selvityksen (2005) jälkeen tehdyissä tiedusteluissa on tullut esille, että tarvetta musiikkikasvattaja-kanttorille olisi pienten seurakuntien sijaan etenkin keskisuurissa ja suurissa seurakunnissa; tämä on yllättänyt selvitystyössä mukana olevat asiantuntijatkin (Kosonen 2008).

Kaksoispätevyys olisi monelta osin tervetullut uudistus seurakuntiin. Vapaavuoren selvityksen mukaan musiikkikasvatuksen opetussuunnitelma sisältää runsaasti sellaista ainesta, joka antaisi mahdollisuuksia määrittää kanttorin toimenkuvaa toisella tavalla. Painopiste

siirtyisi luonnollisesti musiikkikasvatukseen, ja tämä antaisi kanttorille monipuolisia valmiuksia työskentelyyn esimerkiksi lasten ja nuorten parissa. Vapaavuoren mukaan kaikenikäisten musiikkiharrastus saisi seurakunnassa uusia ulottuvuuksia ja vaikuttaisi sitä kautta myös muun muassa esittävän musiikin osa-alueeseen sekä jumalanpalvelusmusiikkiin. (Vapaavuori 2005, 14.)

Tämänhetkisten opetussuunnitelmien mukaan ammattikorkeakouluissa ja Sibelius-Akatemiassa annettava kanttoreiden koulutus keskittyy lähes yksinomaan esittävään musiikkiin musiikkikasvatuksen osuuden jäädessä erittäin niukaksi. Kirkkojärjestyksen (KJ 6:39 §) mukaan kanttorin toimenkuvaan tulisi kuitenkin kuulua yhtenä, muiden kanssa tasa-arvoisena osa-alueena juuri musiikkikasvatustyö. ”Opettaja-kanttorin” toimenkuva on siis tarkoituksenmukainen ja vastaa hyvin kanttorien tehtävää ja toimenkuvaa. Voidakseen toimia kanttorin tehtävässä tulee musiikkikasvattajalla kuitenkin olla riittävät taidot kirkkomusiikin alueella. Näitä ovat erityisesti urkujen soitto ja kirkkolaulu, joista molemmista tulisi ”opettaja-kanttorilla” olla vähintään minimivaatimusta vastaavat taidot. Myös kirkolliset ja liturgiset opinnot ovat välttämättömiä. (Vapaavuori 2005, 13–15.)

Vapaavuoren selvityksen mukaan ihanteena kaksoiskoulutuksen toteutuessa olisi se, että pienillä paikkakunnilla saataisiin tyydytettyä sekä kunnan koulutoimen että seurakunnan tarve. Kunnan ja seurakunnan yhteinen muusikon virka olisikin työntekijän kannalta paras ja turvallisin vaihtoehto, mutta lainsäädäntö ei tunne tällaista vaihtoehtoa. Kirkkohallituksen julkaisun (2002) mukaan kunnan ja seurakunnan yhteistä virkaa ei voi olla olemassa, sillä kunta ja seurakunta ovat eri julkisyhteisöjä. (Kunta ja seurakunta 2002, 68; Vapaavuori 2005, 17.) Kysymys kunnan ja seurakunnan yhteisestä virasta on edelleen avoin.

Syksyllä 2007 käynnistyi yhteistyö Sibelius-Akatemian Kuopion osaston ja Jyväskylän yliopiston musiikkikasvatuksen osaston välillä. Molempiin yliopistoihin valintakokeiden kautta valitut opiskelijat suorittavat Jyväskylän yliopistossa filosofian maisterin tutkinnon sekä Sibelius-Akatemian Kuopion osastossa musiikin maisterin tutkinnon. Yhteistyö yliopistojen välillä tarkoittaa käytännössä sitä, että osa opinnoista hyväksiluetaan molempiin tutkintoihin. Yhteistyön ansiosta osaa kirkkomusiikkiaineista voidaan opettaa Jyväskylässä, joten Jyväskylässä asuvat voivat opiskella kirkkomusiikkia yhtäaikaan musiikkikasvatuksen opintojen kanssa säästäten aikaa. Tällä hetkellä mietinnän alaisena on se, olisiko mahdollista ja

tarpeellista yhdistää filosofian ja musiikin maisterin tutkinnot yhdeksi tutkinnoksi, joka sisältäisi riittävästi musiikkikasvattajan ja kanttorin opintoja. Kaksoistutkinto saattaa olla tulevaisuudessa mahdollinen, vaikka tällä hetkellä se on saanut osakseen myös jonkin verran kritiikkiä. Kritiikin esittäjiä mietityttää etenkin se, olisiko yhden tutkinnon suorittaneella musiikkikasvattaja-kanttorilla riittävät kirkkomusiikilliset valmiudet koskien erityisesti jumalanpalveluselämää ja liturgista musiikkia. (Piispainkokouksen mietintö 2008, 10.)

Tämä tutkimus pyrkii osaltaan selvittämään kaksoispätevyyden omaavien henkilöiden työnkuvaa tavallisessa luterilaisessa seurakunnassa pohtimalla muun muassa sitä, millaisen vastaanoton kaksoispätevyys saa työntekijöiden keskuudessa ja millaisiin käytännön sovellutuksiin työnkuvaa voisi seurakunnassa ja seurakuntayhtymässä määrittää.

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni käsittelee evankelis-luterilaisen seurakunnan musiikkikasvatustyötä. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaista musiikkikasvatusta tutkittavassa seurakunnassa järjestetään tällä hetkellä?
 - 1.1 Mitä tutkittavan seurakunnan työntekijät pitävät musiikkikasvatuksena?
 - 1.2 Miten musiikkikasvatus näkyy eri työntekijöiden toimenkuvassa?
 - 1.3 Mikä merkitys musiikkikasvatuksella on työntekijöille?
2. Millä eri tavoin seurakunnan työntekijät olisivat halukkaita kehittämään musiikkikasvatustoimintaa?
3. Kuinka musiikkikasvattajan ja kirkkomuusikon tutkinnon suorittanut henkilö voisi parhaiten toimia työssään seurakunnassa, ja kuinka kaksoistutkintoon suhtaudutaan tutkittavassa seurakunnassa?

Aihe on ajankohtainen kaksoiskoulutuksen ollessa alkuvaiheessaan. Tutkimuksessani selvitän, millainen tarve ja työmahdollisuus ”opettaja-kanttorilla” on luterilaisessa seurakunnassa ja seurakuntayhtymässä.

4.2 Tutkimusasetelma ja tutkimuskohde

Tutkimukseni tarkoitus on perehtyä erään ”tavallisen”, keskikokoisen seurakunnan musiikkikasvatustoimintaan. Tutkittava seurakunta sijaitsee Etelä-Suomen läänissä ja se kuuluu seurakuntayhtymään, joka käsittää kaikkiaan viisi seurakuntaa. Seurakunta on perustettu 1.1.1988, ja jäseniä seurakunnassa oli vuoden 2007 lopussa noin 10 500. Seurakunnassa on neljä papinvirkaa, puolitoista kanttorin virkaa (toinen viroista on yhteinen toisen seurakunnan kanssa), kaksi diakoniatyöntekijän virkaa sekä kolme nuorisotyönohjaajan virkaa. Lapsityön osalta seurakuntayhtymässä on vastikään tehty uudistus, jonka seurauksena lapsityö on seurakuntayhtymän yhteinen työmuoto eikä seurakunnilla ole varsinaisesti omia lapsityön

ohjaajia. (Kakkonen 2008.)

Lähdeveden seurakunta sai oman kirkon vuonna 1992, kun paikallisten arkkitehtien suunnittelema kirkko vihittiin käyttöön. Kirkkorakennus sisältää kirkkosalin lisäksi seurakuntakeskuksen. Kirkon sisällä olevissa teoksissa olennaisin elementti on vesi. (Kakkonen 2008.)

Haastattelin yhteensä kuutta Lähdeveden seurakunnan työntekijää. Koska tutkimukseni on tapaustutkimus, halusin lisäksi selvittää, poikkeako tutkimusseurakuntani musiikkikasvatus olennaisesti muista tutkimuspaikkakunnan seurakuntayhtymän seurakunnista. Tämän vuoksi olen tehnyt yhden haastattelun myös seurakunnan ulkopuolella työskentelevälle kanttorille, joka on toiminut kahdessa muussa yhtymän seurakunnassa kanttorina. Seitsemännen haastateltavani tutkimustulokset löytyvät siksi eri kohdasta kuin tapaustutkimuksen seurakunnan työntekijöiden haastattelut. Kaikkien haastateltavien nimet on muutettu.

Haastateltavat:

1. *Juha* on toiminut Lähdeveden seurakunnan kirkkoherrana sen perustamisesta lähtien, vuodesta 1988. Juha on harrastanut lapsesta lähtien musiikkia, soittanut trumpettia soitokunnassa, laulanut kvartetissa sekä opiskellut itse kitaransoittoa.

2. *Riitta* on Lähdeveden seurakunnan kappalainen. Riitta aloitti pianonsoittoharrastuksensa jo lapsena ja hän on opiskeluaikanaan laulanut kuoroissa ja toiminut kuoronjohtajana. Riitta on opiskellut pianon- ja urkujensoittoa konservatoriossa ja suorittanut ennen papinuraa myös sivutoimisen kanttori-urkurin tutkinnon. Riitta on työskennellyt Lähdevedessä vuodesta 1993.

3. *Anne* on Lähdeveden seurakunnan kanttori. Anne on valmistunut musiikin maisteriksi Sibelius-Akatemiasta keväällä 1989 ja saman vuoden syksyllä hän aloitti uransa Lähdeveden seurakunnassa. Annen pääinstrumentti ennen kanttorin opintoja oli viulu.

4. *Henna* on Lähdeveden seurakunnan toinen kanttori. Henna valmistui kanttoriksi Tampereen konservatoriosta vuonna 2000 ja musiikin maisteriksi Sibelius-Akatemiasta kesällä 2007. Hän on tehnyt opintojensa aikana lyhyitä sijaisuuksia eri seurakunnissa.

Lähdevedessä hän on tehnyt puolikasta kanttorin virkaa syksystä 2007, toinen puolikas hänellä on tutkimusnimeltään Seurakunta 2:ssa.

5. *Paula* valmistui nuorisotyönohjaaja-diakoniksi vuonna 1997 ja Lähdevedessä hän on työskennellyt vuodesta 2007. Paula on harrastanut lapsesta asti pianonsoittoa, laulanut kuoroissa, ottanut laulutunteja ja myös vetänyt erilaisia lauluryhmiä.

6. *Katri* on työskennellyt seurakuntayhtymän johtavana lapsityön ohjaajana syksystä 2007. Sitä ennen hän toimi kuusi ja puoli vuotta Lähdeveden seurakunnassa nuorisotyönohjaajana.

7. *Jaana* on valmistunut kanttoriksi Sibelius-Akatemiasta vuonna 1992. Jaana ei työskentele Lähdeveden seurakunnassa ja siksi hänen haastattelutuloksensa löytyvät kohdasta 5.4 Musiikkikasvatus seurakuntayhtymässä. Jaana on työskennellyt valmistumisestaan lähtien yhdessä yhtymän seurakunnista (tutkimusnimi Seurakunta 3) ja on tällä hetkellä osa-aikaisena toisessa yhtymän seurakunnassa (tutkimusnimi Seurakunta 4).

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on tapaustutkimus Lähdeveden seurakunnan musiikkikasvatustyöstä. Tutkimus on toteutettu laadullisen tutkimuksen keinoin. Laadullisessa tutkimuksessa kirjoittamisella on merkittävä, uutta luova asema; laadullisessa tutkimuksessa tutkija analysoi havaintoaineistoaan temaattisesti ja hakee selitysmalleja. Tutkimukseni on toteutettu haastattelumenetelmää käyttäen. Haastattelun muotona käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 197, 247.)

Haastattelun tyyppinä käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelu oli puolistrukturoitu, sillä lähetin kaikille haastateltaville kysymyslomakkeen etukäteen. En kuitenkaan kysynyt kaikkia kysymyksiä esittämässäni järjestyksessä ja muokkasin ja lisäilin kysymyksiä vielä haastatteluvaiheessa, ja siksi haastatteluja ei voi kutsua kokonaan strukturoiduiksi. Kaikki haastattelut olivat yksilöhaastatteluja.

Haastattelin kuutta tapaustutkimuksen seurakunnan työntekijää sekä yhtä seurakunnan ulkopuolista kanttoria. Haastattelut toteutettiin tammi-, helmi- ja maaliskuussa 2008. Haastattelukysymykset lähetin haastateltaville etukäteen heidän pyynnöstään. Osa haastateltavista oli ehtinyt tutustua kysymyksiin, osa oli kertomansa mukaan vain lukenut ne läpi ilman sen suurempia pohdintoja. Kaikille haastateltaville oli heidän ammatinsa mukaan omat haastattelukysymyksensä. Haastattelut toteutettiin tutkittavan seurakunnan ja seurakuntayhtymän tiloissa, ja yksi haastatteluista tehtiin haastateltavan kotona. Haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia. Tallensin kaikki haastattelut digitaalisella sanelukoneella.

Haastattelukysymykset muotoutuivat ammatin mukaan ja niitä saattoi haastattelutilanteessa tulla lisää jonkun asian vaatiessa lisäselvitystä, mutta seuraavassa esitän kaikki kysymykset, jotka oli ennalta lähetetty eri haastateltaville. Haastattelukysymykset voi jakaa teemoittain kahteen alueeseen. Ensimmäinen alue käsittelee Lähdeveden seurakunnan työntekijöiden roolia musiikkikasvatustoiminnassa, ja kysymykset ovat: Mitä kaikkea kuuluu työhösi seurakunnassa? Mikä työssäsi on mielestäsi musiikkikasvatusta? Kuka on mielestäsi vastuussa musiikkikasvatuksesta seurakunnassa? Mikä asema musiikkikasvatuksella on seurakunnassa? Onko seurakunnassasi riittävästi musiikkikasvatusta?

Toinen alue käsittelee Lähdeveden seurakunnan musiikkikasvatuksen kehittämismahdollisuuksia. Kysymykset ovat: Onko seurakunnassasi riittävästi yhteistyötä eri työntekijöiden kesken? Tukevatko työyhteisösi jäsenet musiikkikasvatusta? Antaako koulutuksesi valmiuksia musiikkikasvattajana toimimiseen? Olisiko kaksoistutkinnon suorittaneelle henkilölle tarvetta seurakunnassa/seurakuntayhtymässä, jos, niin millaisena hänen työnsä näkisit? Kirkkoherralle kysymys talousasioista: Kuka on vastuussa määrärahojen suuntaamisesta, ja millainen asenne päättäjillä on musiikkikasvatusta kohtaan Lähdevedessä?

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkijan asema

Tutkimuksessa pyritään aina välttämään virheiden syntymistä, ja sen vuoksi kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. (Hirsjärvi ym. 1997, 216–217.) Tutkimukseni voisi toteuttaa uudestaan täsmälleen samalla tavoin ja samoja haastattelukysymyksiä käyttäen.

Hirsjärven ym. mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta. Myös tulosten kuvaamisessa vaaditaan tutkijalta tarkkuutta; on kerrottava, millä perusteella tutkija tulkintansa esittää ja mihin hän päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi ym. 1997, 216–217.) Olen tuonut haastateltavien ajatukset esille mahdollisimman totuudenmukaisesti niin kuin olen heidän puheensa ymmärtänyt. Olen käyttänyt myös suoria sitaatteja haastateltavilta, sillä sitaatit antavat haastateltavien oman äänen kuulua, ja asia tulee varmasti sanotuksi juuri niin kuin he ovat sen tarkoittaneet.

Olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman objektiivinen tutkimusta ja haastatteluja tehdessä. Koska olen kuitenkin tehnyt satunnaisesti kanttorin töitä tutkittavassa seurakunnassa useiden vuosien ajan ja tunnen osan haastateltavista, on mahdollista, että he suhtautuivat tutkimukseeni kenties eri tavalla kuin täysin vieraan ihmisen tekemään tutkimukseen. Oman asemani tutkijana teki erikoiseksi myös se, että yksi haastateltavista on sukulaiseni sekä se, että olen menossa kyseiseen seurakuntaan kesäkanttoriksi tulevana kesänä 2008. Koko tutkimusaineisto on kuitenkin kerätty ennen työsuhteeni alkamista, enkä usko oman asemani tulevana kesätyöntekijänä vaikuttaneen tutkimuksen tuloksiin. En myöskään kokenut, että haastateltavat olisivat yrittäneet antaa minua miellyttäviä vastauksia, sillä haastateltavat kertoivat rohkeasti myös oman seurakuntansa ja työnsä epäkohdista sekä asioista, jotka heidän mielestään kaipaisivat muutosta. Uskon, että haastateltavien avoimuuteen vaikutti osaltaan myös se, että kerroin kaikille jo ennen haastattelua heidän esiintyvän työssäni peitenimillä. Koen oman subjektiivisuuteni seurakuntaa tuntevana olevan myös eduksi, sillä pystyn ainakin joiltakin osin itsekin arvioimaan, ovatko asiat seurakunnassa niin kuin haastateltavani kertovat niiden olevan.

Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelulla on sekä hyviä että huonoja puolia. Hyviin puoliin lukeutuu esimerkiksi se, että haastattelu antaa paljon mahdollisuuksia vastauksien

selventämiseen ja syventämiseen. Jos jokin asia vaatii haastateltavan mielestä lisäselvitystä, tai olisi tutkimuksen kannalta kiinnostavaa saada siitä enemmän tietoa, lisäkysymykset voi esittää haastateltavalle saman tien. Ongelmana tutkimuksen luotettavuuden kannalta puolestaan voi haastattelututkimuksessa Hirsjärven ja Hurmeen mukaan olla se, että haastateltavalla saattaa olla taipumus antaa vain sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia – siitäkin huolimatta, että haastattelut tehtäisiin nimettöminä. Vapaamuotoisen haastattelun analysointi antaa myös tutkijalle paljon vastuuta luotettavuuden kannalta, sillä ”valmiita malleja” raportoinnista ei ole olemassa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34–35.)

5 TULOKSET

5.1 Musiikkikasvatuksen merkitys seurakunnan työntekijöille

Kaikki haastateltavani pitivät musiikkia ja musiikkikasvatusta tärkeänä osana seurakuntansa toimintaa. Lähdeveden seurakuntaan tuntuu myös hakeutuneen työntekijöiksi harvinaisen paljon musiikkia harrastavia ihmisiä. Haastattelemani papit, kanttorit sekä nuorisotyönohjaaja ovat kaikki harrastaneet musiikkia lapsesta tai nuoresta lähtien ja käyttävät siksi musiikkia rohkeasti myös jokapäiväisessä työssään seurakunnassa. Olen itsekin havainnoinut toimiessani kanttorin sijaisena Lähdevedessä, että useilla työntekijöillä asenne musiikkiin on hyvin positiivinen ja musiikkia myös käytetään paljon eri toimintamuodoissa. Tämä näkyi myös haastateltavien vastauksissa.

Haastattelujen perusteella kyseiset seurakunnan työntekijät käsittävät musiikkikasvatuksella olevan samoja vaikutuksia ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehitykseen kuin mitä musiikkikasvatusta työkseen tutkineilla on tuloksissaan käynyt ilmi. Koska tutkimuskohteena on evankelis-luterilainen seurakunta ja sen työntekijät, useat haastateltavista liittivät musiikin ja musiikkikasvatuksen nimenomaan hengellisen sanoman eteenpäin viemiseen ja totesivat, että evankeliumin levittämiseen on kautta aikojen kuulunut olennaisesti juuri musiikki. Haastateltavat tuntuivat mieltävän musiikkikasvatuksen käsitteen kukin omalla tavallaan, ja he kertoivat näkemyksiään musiikkikasvatuksen merkityksestä oman musiikillisen taustansa ja työnkuvansa perusteella.

Riitan mielestä seurakunnan perustehtävä toteutuu pitkälti musiikin kautta, ja musiikki on tärkeä tekijä seurakuntaan kasvamisessa. Riitta pitää tärkeänä musiikista saatavaa nautintoa sekä musiikkikasvatuksen vaikutusta sosiaalisten taitojen ja ryhmätoiminnan kehittäjänä. Kanttori Annen mielestä oikeastaan kaikki hänen työssään lähtee musiikkikasvatuksesta:

”Tää on varmaa semmone asia joka lähtee sielusta, et mie jotekii koen olevani sielultaa musiikkikasvattaja, tai ainakii kasvattaja. Et jos joltakii toiselta kysyt ni on varmaa eri vastaus, mutta.. kyl mielelläni oon ohjaajan asemassa tai virassa tässä, että en niinkää solisti enkä semmone, vaan.. kyl mie nään et useimmat tilanteet, missä ollaan edustaa sitä omaa musiikkia, mitä kirkko edustaa ja... eikä sitä paljo muualla kuule, et kyl se on aina semmone kasvatustilanne samalla, oli se sitte häät, hautajaiset, kuoroharjotukset tai joku hartaustilanne tai mikä tahansa.” (Anne)

Lähdeveden toisen kanttorin, Hennan mielestä musiikkikasvatus on myöskin tärkeää, ja hänen mielestään kanttorilla olisi hyvä olla sellainen luonne, että hän jaksaa ja haluaa työskennellä musiikkikasvatuksen ja erityisesti lasten ja nuorten parissa. Johtavan lapsityön ohjaajan Katrin mielestä musiikin avulla tapahtuva kasvatus on erityisen tärkeää lapsityössä sen vuoksi, että lapset ymmärtävät monet asiat paremmin musiikin kuin puheen kautta. Lasten kerhoissa käytetäänkin paljon menetelmää, jossa opeteltavia asioita, tehtäviä tai ohjeita annetaan laulaen puheen sijaan – tämä on osoittautunut hyvin toimivaksi tavaksi:

”Laulu avaa sellaisia portteja ihmisessä mitä puhe ei välttämättä avaa, et laulu menee jotenkin paremmin perille ja sillai syvemmälle. Ihmine on niinku vastaanottavaisempi tälläsellä musiikilla iha eri tavalla ku puheelle. Sen [musiikin] hyödyntämine viel syvempi, ni siin ois haastetta. ...ihminehä on semmone kokonaisuus, et mitä niinku useammalla aistilla sitä asiaa viedää eteenpäin ni sitä kokonaisvaltasemmin sitä pystyy ottaa vastaa.” (Katri)

Ikääntyneiden musiikkikasvatus oli myös asia, josta osa haastateltavista mainitsi. Hennan mielestä ei olisi järkevää ajatella vanhuksille opetettavan enää uusia virsiä, vaan vanhojen, tuttujen virsien laulaminen tuo heille muistoja mieleen ja ovat siinä mielessä erittäin tärkeitä. Katri on samoilla linjoilla; hänen mukaansa virret ovat kuin rukouksia. Katrin kokemuksen mukaan vanhoille ihmisille saattaa tavallinen puhe tuntua merkityksettömältä, mutta jokin muistoista nouseva vanha virsi saa yhtymään lauluun, vaikka henkilö ei itse enää puhuisi lainkaan. Huomasin itse saman työskennellessäni lukion jälkeen Etelä-Karjalan keskussairaalassa neurologian vuodeosastolla; ikääntyneille ihmisille saattoi musiikilla olla valtava merkitys, etenkin virsillä, jotka ovat useimmille vanhuksille tuttuja jo lapsuudesta alkaen.

Tutkittaessa musiikkikasvatuksen merkitystä seurakunnassa on päättävässä asemassa olevilla henkilöillä keskeinen merkitys, koska he ovat useimmiten päättämässä myös musiikin osuuden määrärahoista. Lähdeveden seurakunnassa vaikuttaa haastattelujen perusteella olevan erityisen myönteinen ilmapiiri musiikkikasvatusta kohtaan, myös esimiestasolla. Kirkkoherra Juha suhtautuu hyvin myönteisesti musiikkikasvatukseen jo oman harrastuneisuutensakin ja musiikista kiinnostumisensa vuoksi. Juhan mielestä musiikkikasvatus on tärkeää, sillä musiikki on kielenä hyvin vahva. Juhan mielestä musiikki on hyvä tapa lähestyä asioita esimerkiksi rippileireillä ja musiikki myös lisää leireillä yhteisöllisyyttä. Juha kertoo saavansa seurakuntalaisilta eniten positiivista palautetta juuri tilanteista, joissa musiikkia on eri

muodoissa käytetty. Tämä kertoo osaltaan musiikin vaikutuksesta ihmisen hyvinvointiin ja tunne-elämään positiivisessa mielessä. Musiikilla voi Juhan mukaan myös avata erilaisia asioita ihmisissä.

Musiikkikasvatuksen merkitys näkyy Juhan omassa työssä monin eri tavoin. Hän pyrkii omalta osaltaan antamaan mahdollisuuksia musiikkikasvatukselle esimerkiksi tukemalla toimintaa talousarvioiden varojen kautta. Jos jonakin vuonna toivotaan jotakin lisäpanostusta musiikille, kuten tänä keväänä nuorisokuoron toivoma Viron-matka, hän järjestää sitä. Juhan mielestä yksi erittäin tärkeä osa musiikkikasvatusta on motivaatio, jota erilaiset retket ja matkat hänen mukaansa lisäävät, ja sen vuoksi hän pyrkii mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan eri ryhmien pyyntöjä retkistä tai muista yhteishenkeä ja motivaatiota nostattavista tapahtumista.

Juha osoittaa tukensa musiikille ja musiikkikasvatukselle myös hankkimalla materiaalia sekä omalle seurakunnalleen että myös Lähdeveden alueen päiväkodeille. Juha toteaa, että päiväkodeilla ei useinkaan ole varoja hankkia hengellistä musiikkia käsitteleviä lasten laulupaketteja. Tästä syystä Lähdeveden seurakunta on lahjoittanut erilaista musiikki-materiaalia päiväkodeille, jotta hengellistä kasvatusta voitaisiin järjestää päiväkodeissa muulloinkin kuin kanttorin vieraillessa. Juha on hankkinut seurakunnalle myös kirjallisuutta.

”Sitte kyl mie niinku papin työn näkökulmasta sanosin näin että yks on tää että oon yrittäny hankkia seurakuntaa tällasta kirjallisuutta, siis tänne yhteisesti, joka miun mielestä tukee tätä musiikkikasvatusjuttua. Eli meil on semmone pieni musiikkikirjasto, josta tarvittaessa löytää. Ja siin ihan, tavallaan musiikin historiastaki alkaen, et jos joku innostuu jostai teemasta tekemää jotai. Nii ja sit miul tulee mielee jostai tälläsest teemasta tai aiheestakii, niinku esimerkiks Runebergin virret tai jotain tälläst ni niistä löytyy itelläniki sit sellasia luentoja, joita oon valmistellu.” (Juha)

Juha myös järjestää tarpeen mukaan työntekijöilleen mahdollisuuksia osallistua lisäkoulutukseen musiikin osalta, ja hän pitää aktiivisesti yhteyksiä eri musiikkijärjestöihin. Juha kuuluu seurakuntayhtymän kulttuuriryöryhmään, joka käytännössä vastaa kaikenlaisista yhtymän yhteisistä musiikkitoiminnoista kuten taide- ja musiikkitoiminnan koordinoinnista, suunnittelusta ja järjestelystä. Juhan mielestä päävastuu musiikkikasvatuksen osalta on kanttoreilla monessa asiassa, mutta hänellä on päättävässä asemassa olevana henkilönä eräänlainen vastuu olla koko ajan ”hereillä” ja nähdä, mitä seurakunnassa tarvitaan ja odotetaan, ja asettaa sitten asiat jonkinlaiseen järjestykseen.

5.2 Musiikkikasvatus seurakunnan toiminnassa

Haastattelujen perusteella musiikkikasvatus on vahvasti läsnä kaikenikäisille suunnatussa toiminnassa Lähdeveden seurakunnassa. Musiikkikasvatus on kaikkien haastateltavien mielestä kanttoreiden päävastuulla, mutta muutkin kuin kanttorit ottavat oman osansa vastuusta ja käyttävät musiikkia työssään kukin omien taitojensa mukaan.

”No kyllä miusta se päävastuu pitäis olla kanttorilla, mutta tokihan sitä voi kaikki muutkin tehdä. Et kanttorilla on ehkä jonkuulaine organisointi- ja ohjausvastuu siinä. Ja joku tarvii enemmän ohjausta siinä ja toine vähemmän, mut että kanttori olis sellanen tukihenkilö, ammattilainen sillä alalla. Niinku Anne on meillä, miusta Anne hoitaa hirveen hyvin sen musiikkikasvatuspuolen, on niin monipuolinen.”
(Paula)

Musiikkikasvatusta Lähdevedessä toteutetaan monin eri tavoin, joista kenties näkyvin muoto ovat kuorot. Kuorotoiminta onkin aktiivista Lähdevedessä, ja tarjolla on jotakin kaikille ikäryhmille: lapsikuoro, varhaisnuorten kuoro, nuorisokuoro, nuorten aikuisten kuoro sekä aikuisille tarkoitettu seurakuntakuoro. Seurakunnan musiikkikasvatus käsittää kaikenikäiset lapsista ikäihmisiin myös kuorotoiminnan ulkopuolella, sillä Anne käy säännöllisesti vierailmassa äitilapsikerhoissa, päiväkerhoissa, vanhusten piireissä sekä alueen eri päiväkodeissa, joissa hän pitää musiikkiin liittyviä pieniä opetustuokioita tai muita musiikkihetkiä. Yhtymän johtavan lapsityön ohjaajan Katrin kertoman mukaan Annen päiväkotij- ja päiväkerhovierailut ovat saaneet erinomaista palautetta vanhemmilta.

Seurakunnan toimintaan vaikuttaa myös seurakunnan strategiassa mainittu suuri maahanmuuttajamäärä. Maahanmuuttajat on otettu huomioon esimerkiksi siten, että he voivat käyttää seurakunnan tiloja omien musiikkiryhmiensä kokoontumiseen. Seurakunnassa toimii myös venäjänkielisille nuorille tarkoitettu kitarakerho, jonka tarkoituksena on ehkäistä maahanmuuttajanuorten syrjäytymistä. Kitarakerhoa pitää Venäjältä Suomeen muuttanut ja Venäjällä musiikinopettajan koulutuksen saanut maallikko.

Yksi tärkeistä musiikkikasvatuksen osa-alueista seurakunnassa on rippikoululeirit, joissa vastuu kirkkomusiikin ja hengellisen musiikin opetuksesta on kanttorilla. Kanttorit eivät valitettavasti useinkaan ehdi olemaan leireillä mukana täysipäiväisesti, mutta haastateltavieni mukaan musiikkia käytetään leireillä myös silloin, kun kanttori ei ole paikalla. Molemmat

papeista sekä nuorisotyönohjaaja pitivät tärkeänä sitä, että musiikkia on paljon rippileirillä ja he uskaltavat ottaa vastuun musisoinnista leireillä ilman kanttoriakin. Paula kertoi sisällyttävänsä musiikkia rippikoululeirien oppitunneilleenkin, ja iltaohjelmissa musiikki on tärkeä osa tunnelman ja yhteishengen luomista. Nuorten ja varhaisnuorten kohdalla musiikkikasvatus toteutuu myös heille tutummassa kouluympäristössä. Lähdeveden kanttorit pitivät säännöllisesti yhteyttä alueen peruskouluihin, joissa he käyvät silloin tällöin pitämässä musiikkiin liittyviä oppitunteja tai kertomassa työstään.

Musiikkikasvatus seurakunnassa tuntuu haastattelujen perusteella olevan vahvimmillaan lasten ja nuorten keskuudessa. Annen päiväkot-, äitilapsikerho- ja päiväkerhovierailujen lisäksi myös lastenohjaajat käyttävät musiikkia työssään lasten kanssa. Haastattelemani lapsityön johtaja Katri kertoo, että vieraillessaan seurakuntayhtymän eri lastenkerhoissa, avoimissa päiväkerhoissa ja perhekerhoissa hän on yllättynytkin siitä, kuinka paljon ohjaajat käyttävät musiikkia työssään. Katrin mukaan musiikin käyttäminen lasten kerhoissa on täysin ohjaajan omien taitojen ja uskalluksen varassa. Lastenohjaajien koulutus sisältää jonkin verran musiikkia, mutta jos pelkää omaa lauluääntään, on kynnys musiikin käyttämiseen Katrin mukaan korkealla.

”Monet työntekijät ni hyö on ite monet hirvee arkoja laulamaan, ja alottamaan, jos siul on ryhmä ni siun täytyy niinku vetää ne laulut siellä, oli siu ääni mikä tahansa. Ni sit helposti sellane ihmine jolla ois sitä potentiaalia mutta on jotai pelkoa tai arkuutta jääny jostai kansakoulusta tai jostai peruskoulusta jotakii ikävää mielee musiikkitunnilta, saanu moitteita, tai jotakii, niin on hirvee kynnys lähtee toteuttamaa sitä omassa työssään.” (Katri)

Musiikkia käytetään lastenohjaajien mahdollisista ikävistä musiikintuntien muistoista huolimatta lasten kerhoissa rohkeasti ja monin eri tavoin. Joissakin kerhoissa on erityisiä musiikkipainotteisia kertoja, muuten musiikkia käytetään ohjaajan taidoista riippuen laululeikkien, laulamisen ja musiikin kuuntelun muodossa. Joissakin kerhoissa on jopa omia soittimia, joilla musisoidaan yhdessä lasten kanssa. Katri kertoo, että vaikka ohjaaja olisi musiikillista taidoiltaan hieman kokemattomampi, musiikkia käytetään silti ainakin kuuntelukasvatuksen muodossa.

Nuorisotyönohjaaja Paula kertoo, että hän painottaa työssään lasten ja nuorten kanssa tietoisesti erityisesti laulamista. Yleensä laulut ovat hengellisiä lauluja, mutta perhekerhoissa lauletaan myös tavallisia lastenlauluja. Lasten kanssa yksi kirkkomusiikkiin ja musiikki-

kasvatukseen liittyvä osa-alue on myös virsivisa. Se on peruskoulun 3–4-luokkalaisille joka toinen vuosi järjestettävä leikkimielinen kilpailu, jossa lapset opettelevat tietyn määrän (lasten) virsiä, ja opetteluajan jälkeen virsiä ”kuulustellaan” ja lapset piirtävät tai näyttävät vastauksensa. Kilpailun voittaja lähtee kisaamaan hiippakunnan voitosta ja hiippakunnan voittajat puolestaan valtakunnan virsimestaruudesta. Sekä Katrin että Annen mielestä virsivisa on ollut kaikin puolin hyvä ja onnistunut projekti.

Aikuisia koskettava musiikkikasvatus saa muotonsa Lähdevedessä pitkälti kuorotoiminnan kautta. Nuorille aikuisille on oma kuoronsa ja varttuneemmalle väelle oma seurakuntakuoronsa. Hennan mielestä seurakuntakuorossa käyminen on kuorolaisille tärkeä harrastus yhdessäolon vuoksi, sillä he ovat tunteneet toisensa hyvin pitkältä ajalta. Hennan mielestä on ollut kuitenkin hyvä huomata, että kun aletaan laulaa, kuorolaiset ovat heti valmiina ja ottavat harjoittelun tosissaan. Henna toteaa, että jos tehdään esimerkiksi äänenavauksia tai muita harjoitteita, kuorolaiset tekevät ne kuuliaisesti ja ottavat neuvoista opikseen. Seurakuntakuoro vaikuttaisikin olevan musiikkikasvatusta parhaimmillaan: yhdessäoloa, mukavaa tekemistä ja siinä sivussa uusien asioiden oppimista. Tunnen itekin muutaman Lähdeveden seurakuntakuorolaisista, ja heidän kertomansa perusteella musiikin tekeminen ja oppiminen yhdessä ilman liian kovia tavoitteita on myös kuorolaisten mielestä tärkeintä. Heillä ei ole suuria taiteellisia pyrkimyksiä, vaan mukavinta on yhdessä oleminen, tekeminen ja laulujen opettelu rennossa ilmapiirissä.

Kaikenikäisten seurakuntalaisten musiikkikasvatusta voisi ajatella olleen Lähdevedessä jumalanpalveluksissa toteutettu sävelmien opetus. Lähdeveden seurakunta on ollut niin sanottu kokeiluseurakunta, joka yhtenä muutamista seurakunnista aloitti uusien messusävelmien läpikäymisen jumalanpalveluksissa. Kirkkoherran kertoman mukaan Lähdeveden seurakunta teki oman suunnitelmansa sävelmien opettamisesta seurakuntalaisille:

”... vaikka siel on valtakunnallist tämmöst suunnitelmaa [jumalanpalvelussuunnitelma] ni myö ollaa kuitekii meän keskuudes mietitty et missä järjestyksessä, millasin menetelmin mennää sitä läpi. Et esimerkiks otetaa joku messun osa kerrallaa jota käydää läpi, ja sit ku se on tutuks tullu ni sit jatketaa toisee. Et se ei niinku estyis sillä et pukataa yhtäkkiä eteen kaikki uus materiaali ja voi olla et siihe niinku motivaatio heikkenee, jos tälläst tapahtuu.” (Juha)

Tutkimukseni Lähdeveden seurakunnan musiikkikasvatustoiminnasta käsittää ainoastaan haastattelemieni työntekijöiden käsityksiä musiikista ja kasvatuksesta ylipäättään. Musiikki-

kasvatusta tapahtuu paljon käytännön seurakuntaelämässä varmasti myös huomaamatta, silloin, kun sitä ei mielletä varsinaiseksi tietoiseksi musiikkikasvatustoiminnaksi. Toisaalta Juhan mielestä oikeastaan kaikki hetket, joissa musiikkia käytetään, ovat omalla tavallaan musiikkikasvatuksellista toimintaa, oli kyse sitten hautajaisvirsiä valitsemisesta omaisten kanssa tai hengellisten laulujen tai virsien laulattamisesta hartaushetkissä. Puhuttaessa musiikkikasvatuksesta joidenkin haastateltavien ajatuksia saattoi sekoittaa heidän epätietoisuutensa kasvatuksen ja opetuksen välisistä eroista.

”Tietysti, mitä on kasvatusta, musiikkikasvatusta, et mitä tarkoittaa se kasvatusta? Et tarkoittaakse se niinku sellasta opetuksellista vai onks se tällasta harrastuksen tuomaa, siinä niinku tätä oppimista ja tietoisuutta?” (Riitta)

Kaikki haastateltavat kuitenkin luettelivat suurin piirtein samoja asioita kysyttäessä heidän seurakuntansa musiikkikasvatuksesta, ja papit tiesivät mielestäni yllättävänkin paljon siitä, mitä kaikkea kanttorit jokapäiväisessä työssään tekevät. Työntekijät pitivät musiikkikasvatusta ilmeisen tärkeänä osana seurakunnan toimintaa, mutta musiikki-toiminnassa, kuten monessa muussakin seurakunnan toiminnassa, yksi keskeinen määräävä tekijä on seurakunnan talous. Paikallisseurakunnan määrärahoista päättää suurimmaksi osaksi seurakunnan maallikkojäsenistä valituista luottamusmiehistä koostuva kirkkovaltuusto, joka tekee päätöksensä seurakuntaneuvoston ehdotusten pohjalta. Seurakuntaneuvoston puheenjohtajana toimiva Juha kokee voivansa omalta osaltaan vaikuttaa päätöksiin ainakin suosittelemalla hyväksi toteamiaan asioita tai ehdottamalla joitakin toimimattomia asioita poistettavaksi. Budjetin raamit sanelevat aina ehdot, mutta eri vuosina on mahdollista painottaa eri sektoreita niin, että mikään työmuoto (esimerkiksi diakonia, musiikki tai lapsityö) ei kuitenkaan ole toista arvostetumpi määrärahoilla mitattuna. Musiikki tuntuu olevan arvostetussa asemassa Lähdevedessä jo senkin vuoksi, että Juhan kertoman mukaan vuonna 2007 tehdyssä suunnitelmassa musiikki oli ainoa työmuoto, jonka budjettiin tehtiin korotuksia.

”Nää palkkauskysymyksethän on siin lähtökohtasesti, et jos saadaa päätoimine työntekijä tekemää sitä työtä ni sehän on sit tietysti aina rahallisesti selkee satsaus, mut kyllä se on sit niinku neuvosto, jota kirkkoherra vetää, ni osalta joutuu sitte tavallaan siin mieles tekemää niitä päätöksiä, että satsataanko nyt johonkin enemmän ja muutetaanko niit osia mitä jaetaa eri työmuodoille. Ite mie kyl nään et musiikki on samalla vähä sellane et ku sen tulis kaikis työmuodois olla jotenkii mukana, että myöskii vähän sen tarkastelua.” (Juha)

Lähdevedessä päättäjillä on Juhan mukaan melko myönteinen asenne musiikkia kohtaan, varsinkin tietysti heillä, jotka itsekin pitävät musiikkia tärkeänä. Niiden luottamusmiesten, jotka eivät ole koskaan itse harrastaneet musiikkia, saattaa olla vaikeampi ymmärtää esimerkiksi musiikin vaatimia harjoittelumääriä ja siitä koituvia kustannuksia tai konsertin järjestämiseen kuluvia varoja. Paikallisia muusikoita ja musiikkiryhmiä yleensä tuetaan mieluusti, mutta paikkakunnan ulkopuolelta tuleviin esiintyjiin tai tapahtumiin suhtaudutaan joskus hieman huonommin.

”Mie joskus nään että tulee enempi niitä arvioita, et jos se on enempi semmosen niinku ulkopuolelta tulevan musiikin tukemista, jossa liikutaa melko suurissa määrärahoissa, ni siinä tulee sit niinku tämmöset arvioinnit, että palveleeks tää parhaiten niinku just meiän seurakunnan perustehtävää.” (Juha)

Yleisasenne on kuitenkin Juhan mielestä positiivinen, joka näkyy esimerkiksi juuri nuorten toukokuisen Viron-matkan toteutumisessa tai siinä, että paikkakunnalla toimivaa klassista musiikkia esittävää kuoroa varten lisättiin tämän vuoden budjettiin tuhannen euron määräraha-erä.

5.3 Musiikkikasvatuksen kehittäminen

Haastateltavien käsitykset musiikkikasvatuksen kehittämisestä Lähdevedessä vaihtelivat jonkin verran. Nuorisotyönohjaaja Paula oli sitä mieltä, että musiikkikasvatusta on jo tällaisenaan melko paljon seurakunnassa:

”Miusta sitä on täällä ihan hyvin, meil on hyvin aktiiviset ja innostuneet kanttorit, että siitähän se on pitkälti kiinni, et he ei oo pelkästään suuntautunu perinteiseen kirkkomusiikkiin, vaan hyvin monipuolisesti. ... meit on tässä työntekijäjoukossa paljon sellaisia, jotka laulaa ja laulattaa ja soittaa, ja se on rikkaus, et kyllä mie luulen et kaikessa muussakii toiminnassa aika paljon myöskii sitte lauletaa, muutkii laulattaa ku minä.” (Paula)

Muut haastateltavat olivat sitä mieltä, että musiikkikasvatusta olisi hyvä kehittää johonkin suuntaan, mutta useimmille tuntui olevan epäselvää, millä eri tavoin kehittämishanketta voisi toteuttaa. Riitan mielestä musiikin kohdalla voisi toteuttaa samanlaisen organisaatio-uudistuksen, kuin mikä lapsityön kohdalla tehtiin vuonna 2007. Siitä, mitä se käytännössä tarkoittaisi, täytyisi tehdä selvitys, mutta Riitan mielestä se olisi kuitenkin miettimisen

arvoinen asia. Riitan mielestä musiikkikasvatuksen kehittäminen on myös aika pitkälle kanttoreiden innostamisen varassa ja siinä, kuinka tarpeelliseksi kaikki seurakunnan työntekijät asian kokevat. Riitta uskoo, että heidän seurakunnassaan löytyisi ainakin avoimuutta asialle, mikäli sitä joku lähtisi viemään eteenpäin. Riitan oma toive olisi seurakunnalle oma orkesteri:

”...samoin sellane että orkesteri, sehä ois tosi ihana että olis oma orkesteri, ja siihe ois iha varmasti meiän kanttoreilla kykyjä, ja myös niinku persoonasa kautta pitää niitä. Mut ei oo kerta-kaikkiaa voimia, on niin paljo niitä kuoroja ja muuta tehtävää et ei sit repee siihe orkesterihomma.”
(Riitta)

Katrin mielestä olisi hienoa, jos seurakuntayhtymän yhteiseen lapsityöhön saataisiin oma kanttori, mutta hän tietää, että ajatus on melko idealistinen kanttoreiden tiukan aikataulun takia. Lapsityön kohdalla on parhaillaan menossa uudistus, jossa osasta avoimia päiväkerhoja tehdään taidepainotteisia, esimerkiksi musiikkiin ja kuvataiteeseen painottuvia kerhoja. Tämä on ainakin vanhempien mielestä hyvä uudistus, sillä Katrin mukaan monet vanhemmat kokevat riittämättömyyttä omien musiikkitaitojensa kanssa ja toivovat siksi saavansa siihen tukea ja apua seurakunnan päiväkerhoista. Katri itse toivoo, että lapset oppisivat kerhoissa tietyn määrän lasten hengellisiä lauluja ja virsiä ennen kuin siirtyvät koululaisiksi. Tähän voisi olla apuna Katrin ideoima pieni musiikkisoitin, johon olisi sisällytetty muutama keskeinen lasten hengellinen laulu ja joka olisi niin helppokäyttöinen, että pienimmätkin kerholaiset osaisivat sitä itse käyttää. Soittimen hankkiminen ja tuottaminen on tietysti resurssikysymys, mutta Katri uskoo, ettei se voisi olla kovinkaan kallis, sillä yhteen aikaan samanlaisia soittimia (eri musiikilla) sai jopa McDonaldsista lastenaterian mukana.

Juhan mielestä yksi osa musiikkikasvatuksen kehittämistä olisi esimerkiksi kitaransoiton opettaminen nuorille. Tästä asiasta hän on jo sanonutkin kitaraa soittavalle nuorisonohjaajalle, jotta tämä voisi ottaa selville, olisiko seurakunnassa asiasta kiinnostuneita nuoria. Halukkaiden määrän perusteella voisi perustaa kitararyhmiä tai antaa yksityisopetusta seurakunnan puolesta. Musiikkikasvatuksen kehittämisen kohdalla tuntuukin esteenä olevan nimenomaan budjettikysymykset. Juhan mielestä resurssien uusjako tuntuu olevan päättäjille usein vaikeaa, kun pelätään, kuinka jonkun toisen työmuodon käy, jos johonkin toiseen satsataan jonakin vuonna enemmän määrärahoja. Jos varojen käyttö ei olisi esteenä, Juha kehittäisi musiikkikasvatustoimintaa kitaransoiton opettamisen lisäksi myös kokeilemalla

esimerkiksi musiikkileikkikoulu- tai bänditoimintaa. Hän mietti myös, että esimerkiksi nuorisotyön budjetista voisi ottaa osan ja hankkia seurakunnan musiikkikellariin lisää soittimia nykyisten rumpusetin, kitaroiden ja muutamien muiden soittimien lisäksi. Soittimien lisääminen vaatisi myös sen, että olisi joku, joka osaisi niitä käyttää ja ohjata myös muita soittamisessa. Juha totesi kuitenkin saman asian kuin Riitta, että Lähdeveden seurakunnassa olisi kyllä varmasti valmiutta uusille innovaatioille, jos joku niitä alkaisi viedä eteenpäin.

Musiikkikasvatusta ollaan parhaillaan kehittämässä myös jo olemassa olevan, yhtymän yhteisen soittokunnan kautta. Asiasta vastaava työryhmä ehdotti juuri, että soittokunnassa aloittelijoita opettaville, vanhemmille soittajille annettaisiin suurempi korvaus heidän työstään. Tämä turvaisi ainakin soittokunnan jatkuvuutta, kun avustaville soitonopettajille maksettaisiin oikea korvaus heidän näkemästään vaivannäöstä opettaa vähemmän soittaneita. Soittokuntaa pitäisi muutenkin hyödyntää ehdottomasti enemmän Juhan mielestä; koska seurakunnalla on tällainenkin musiikkikasvatuksen muoto olemassa, olisi tärkeää myös soittajille, että he saisivat paljon esiintymiskokemusta. Tosin ongelmana on soittajien suuri vaihtuvuus, sillä jos soittokunnassa on yhtäaikaaisesti paljon vasta aloittaneita, voi soittajille tuottaa ongelmia vaikkapa vain jumalanpalveluksen virsien säestäminen, täysimittaisesta konsertista puhumattakaan.

Sekä Anne että Henna olivat sitä mieltä, että perinteinen yhteislaulu ja seurakuntalaisten laulattaminen on asia, jota voisi musiikkikasvatuksen alueella kehittää. Myös Juha mainitsi, että yhteislauluhetkien järjestäminen on asia, josta tulee hänelle usein toivomuksia seurakuntalaisilta. Hennan mielestä olisi hyvä, jos kanttori pääsisi nykyistä enemmän ihmisten ilmoille toteuttamaan työtä, vaikkapa juuri yhteislaulutilaisuuksien tai maalaispitäjissä yhä vahvana toimivan kinkeriperinteen myötä. Orkesteri voisi Hennan mukaan onnistua, jos vain kanttoreilla olisi enemmän aikaa käytettävissään. Useat mainitsivat, että myös musiikkileikkikouluista tulee usein toiveita. Musiikkileikkikoulutoimintaa vietiinkin muutama vuosi sitten eteenpäin suunnitteluasteella, mutta toiminta olisi tullut yhtä kalliiksi, ellei kalliimaksikin kuin kirkon lähetyvillä oleva musiikkileikkikoulu, joten sitä ei koettu järkeväksi perustaa.

Haastattelutilanteessa tuli joidenkin haastateltavien kohdalla esille ajatus siitä, millaista musiikkia seurakunnan musiikkikasvatuksen tulisi ylipäättään sisältää. Paula oli sitä mieltä,

että hän haluaa laulattaa lähinnä hengellisiä lauluja ja viedä siten seurakunnan sanomaa eteenpäin. Anne kertoi, että rippikoulussa nuoret yrittävät usein saada hänet kertomaan, mikä on hänen mielestään ”hyvää” ja mikä ”huonoa” musiikkia:

”Riparilaiset aina kysyy että mikä on jotain ”jumalamusiikkia”, et ne niinku oottaa et sanois et ne bändit on huonoja ja ne bändit on hyviä, vähän niinku tämmöne mustavalkone... Mut kyl siis, lasten kanssaha myö lauletaa kaikenlaisia lastenlauluja, et kyl mie aattelen et sellane mikä on ihmiselle hyväksi ja vie hyvää asiaa eteenpäi, niinku että, ei tarvii niit tiettyjä sanoja hakee joka laulusta. Jotenkii meiän musiikkikokemuksetkii voi olla [erilaisia], joku klassine musiikki voi olla hyvinkii hengellistä, riippuen mihin se liittyy tai päinvastoin.” (Anne)

Jonkinlainen rajanveto musiikin suhteen seurakunnassa on Annen mukaan kuitenkin tehtävä. Vieraillessaan lasten kerhoissa Anne laulattaa myös tavallisia lastenlauluja, mutta kirkon tilaisuuksissa tulisi Annen mukaan säilyttää jonkinlainen tyyliä ja miettiä, mitkä laulut soveltuvat esimerkiksi jumalanpalveluksessa esitettäväksi.

Musiikkikasvatusta voisi viedä eteenpäin myös kehittämällä seurakunnan työntekijöiden välistä yhteistyötä. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että tällä hetkellä yhteistyötä tehdään jonkin verran, joidenkin mielestä jopa hyvin paljon. Paulan mielestä yhteistyötä voisi silti lisätä sekä työntekijöiden välillä että koulujen, päiväkotien ym. kanssa. Juhan mielestä yhteistyötä voisi myös olla enemmän varsinkin, kun Lähdeveden seurakunnassa työntekijät kuitenkin vaihtuvat suhteellisen usein. Riitan mielestä ohjausta kanttoreilta muille työntekijöille, esimerkiksi papeille, voisi tehdä tietoisemmin, sillä pappien joukko musiikillisilta taidoiltaan on hyvin kirjavaa. Tosin Riitta toteaa, että jos joku pappi on esimerkiksi laulutaidoiltaan heikko, ei kanttorin konsultointi välttämättä edes auta. Kaiken kaikkiaan yhteistyö tuntuu kuitenkin toimivan:

”...oonkii miettiny sitä et meilläkii esimerkiks on aika paljo sitä loppujen lopuks et kanttori antaa sellasii vinkkejä et mite siinä ja siin ryhmässä ja antaa materiaalia ja sillei et mite sie voisit hoittaa joitakii tiettyjä juttuja ja.. kyl se yhteistoiminta on tärkeetä. Ja ehkä se sillee menee, mie en tiä mite se täl hetkel on, mut ainakii aikasemmi on ollu sillee et kanttori on ollu myös noissa päiväkerhon lastenohjaajien koulutuksessa. Sehä on just et sillee vie eteepäi sitä omaa osaamista ja kouluttaa, opettaa niit lauluja ja ehkä joitakii soittimiekii kans pelaamaa ja sillee et mite sit taas omis ryhmissää voivat sitä ohjaamista tehä. Et kyl sitä tapahtuu, mut vois varmaa enempiä, et ehkä tietosemmi sitte. Se on vähä.. et se riippuu tietysti molemmipuolisest sellasest aktiivisuudest, et mite näkee sen tärkeeks.” (Riitta)

Annen mielestä yhteistyötä kanttoreiden ja muiden työntekijöiden välillä on runsaasti.

”Tosi paljo tehhä yhteistyötä, mikä on niinku miun mielest iha aa ja oo, jotta tää homma pelaa ja onnistuu. Eli se ei tarkota sitä et aina sillo vaa lauletaa ku kanttori on paikalla vaan se elämä jatkuu sen jälkeeki ku selkäsä kääntää. Ja jossakii riparillakii ni sehän on iha elinehto et se yhteistyö siinäki se on iha a ja o. Samoin ku päiväkerhoissa, ni se mein yhteistyö on sitä et syksyllä katotaa niille niinku talveks lauluja, mie käyn niitte vanhempainillas laulattaas niitte vanhempien kans ni ne saa ne paperit ja niitä voi sit kotonakii laulaa ja laittaa vaik jääkaapin ovee ja laulaa. Ja ne tädit jos ne tarvii apua ni ne käy sit iha kysymäs apua tai sanomas et sanopas nyt mite tää kohta menee ja ikäänku tää ohjaamine ja opastamine et sit ne siellä omissa soluissaa toimii ja laulaa.” (Anne)

Annen mielestä on myös kanttorin velvollisuus antaa neuvoja, jos tuntuu siltä, että joku niitä saattaisi tarvita – vaikkakaan ei tunnu aina helpolta ehdottaa jollekin, että harjoiteltaisiin jotakin tiettyä asiaa, vaikkapa laulamista. Hennan mielestä yhteistyö työntekijöiden kesken sujuu, ja Lähdevedessä vallitsee myönteinen ilmapiiri. Työntekijät uskaltavat kysyä kanttoreilta neuvoja, ja kanttorit niitä myös mielellään antavat. Juhan mielestä ohjaus on tällä hetkellä ainoastaan yksilöohjausta:

”No varmaan sitä [kanttoreiden antamaa ohjausta] vois olla enemmän, ku väki vaihtuu ja se tulee niinku tietoisuutee et onko musiikin harrastajia tai esimerkiksi papin osalta et laulaaks hän, tai eiks laula, vai laulaaks hän siellä missä on tilaa eli nuotin vieressä. Mut ehkä sitä vois olla, mie en oikee muista et ois järjestettyä jotain ohjausta, et se on melkee sellast yksilökohtast juttuu kuitenkin, eli joku pyytää, et voiko kanttori auttaa täs jutussa. Tai sit ku on vuodessa muutamia näitä koulutuspäiviä, ni niilläkää ei oo musiikil ollu ainakaa koulutusmielessä kovi keskeistä asemaa. Mut se on yks sektori mis vois varmaa mieltä jotai uutta.” (Juha)

Yksi asia, jolla vaikutettaisiin musiikkikasvatuksen kehittämiseen seurakunnassa, on eri alojen koulutuksien kehittäminen. Useat haastateltavista sanoivat, että heidän koulutuksensa kaipaisi huomattavasti enemmän musiikkiin liittyviä kursseja. Kanttorit Anne ja Henna totesivat, että heidänkin koulutuksessaan musiikkikasvatuksen osuus oli minimaalinen, vain yksi muutaman tunnin pituinen kurssi tai vastaava. Annen valmistumisesta on toistakymmentä vuotta, mutta yhä edelleen Sibelius-Akatemian Helsingin osasto tuntuu painottuvan solistisiin aineisiin niin opintojen määrässä kuin yleisessä arvostuksessakin. Kesällä 2007 Sibelius-Akatemiasta valmistuneen Hennan mielestä opiskelu ei vastannut käytännön työelämän haasteisiin kovinkaan hyvin. ”Peruskanttorin” työhön kuuluu Heidin mukaan hyvin paljon sellaista, jota ei koulussa opetettu ja joka on hänelle tullut tutuksi vasta työn kautta. Annen ja Hennan mielestä kanttorin työn luonteen takia musiikkikasvatusta pitäisi ehdottomasti lisätä kanttoreiden koulutukseen. Myös Riitta ja Juha kokevat musiikin opiskelun tarpeelliseksi pappien kohdalla, ja he olisivat kaivanneet enemmän musiikkiin liittyvää koulutusta teologisessa tiedekunnassa heidän itse saamansa lyhyen kirkko-

musiikkijakson lisäksi. Juhan mielestä erityisesti laulun ja äänenkäytön kurssi olisi papeille tarpeellinen.

Musiikkikasvatuksen kehittäminen koetaan Lähdeveden seurakunnassa yleisesti ottaen tärkeäksi, ja se tuntuu olevan asia, josta kaikki haastateltavat ovat kukin omasta näkökulmastaan käsin kiinnostuneita. Monet haastateltavista kokivat suurimmiksi esteiksi musiikkikasvatuksen kehittämiseksi rahan ja ajan puutteen. Ne ovat tämän päivän yhteiskunnassa varmasti esteitä useassa asiassa, mutta tärkeintä on, että seurakunnasta löytyy paljon avoimuutta ja valmiutta uusille ideoille myös musiikkikasvatuksen osalta – ilman innokkuutta ei kehitystä voi tapahtua missään asiassa.

5.4 Musiikkikasvatus seurakuntayhtymässä

Tutkimusta tehdessäni sain hieman tietoa myös muiden seurakuntayhtymän sisällä toimivien seurakuntien musiikkikasvatustoiminnasta. Haastattelemani kanttori Henna työskentelee puoliksi Lähdevedessä ja puoliksi toisessa yhtymän seurakunnassa, kutsuttakoon toista seurakuntaa nimellä seurakunta 2. Seurakunta 2 on kooltaan selvästi suurempi kuin Lähdeveden seurakunta. Hennan kertoman mukaan hänellä on seurakunta 2:ssa tällä hetkellä erityisen paljon töitä yhden kanttorin ollessa virkavapaalla. Hennan työ seurakunta 2:ssa koostuu hyvin pitkälle erilaisista hartauksista ja toimituksista, joita ovat lähinnä hautajaiset. Hennan kokemuksen mukaan seurakunta 2:ssa on ainakin hyvät puitteet musiikkikasvatustoiminnalle, sillä ainakaan varojen puute ei tunnu olevan esteenä. Seurakunta 2:ssa kuorotoiminta onkin vahvaa ja siellä toimii lapsikuoro, kirkkokuoro sekä kamarikuoro. Seurakuntien eroavaisuuksia pohdittaessa Henna toteaa, että vaikkapa jumalanpalveluksia suunniteltaessa seurakunta 2:ssa toimitaan perinteisemmällä tavalla kuin Lähdevedessä, jossa esimerkiksi musiikkiosuutta suunnitellaan lähes aina pappien kanssa yhdessä.

Haastattelin Lähdeveden seurakunnan työntekijöiden lisäksi myös kanttori Jaanaa, joka on työskennellyt kahdessa muussa yhtymän seurakunnassa. Jaana sai viran seurakunta 3:sta vuonna 1992 heti valmistuttuaan Sibelius-Akatemiasta. Tällä hetkellä Jaana on opintovapaalla virastaan, mutta tekee osa-aikaisena kanttorin työtä seurakunta 4:ssä. Jaanan kertoman

mukaan seurakunta 3:ssa musiikkikasvatus oli melko samansuuntaista Lähdeveden seurakunnan kanssa. Jaanalla oli seurakunta 3:ssa lapsikuoro, nuorten lauluryhmä sekä seurakuntakuoro. Jaana toteaa, että vastatessaan yksin kaikista kanttorin töistä seurakunnassa suurimman osan hänen työajastaan veivät kuitenkin erilaiset toimitukset ja hartaudet. Jaana ehti kuitenkin jossakin välissä myös vieraila seurakunnan päiväkerhoissa ohjaajien pyynnöstä. Seurakunta 3:ssa on myös toteutettu Lähdeveden virsivisan kaltaista virsimerkki-projektia, jossa esikouluikäiset päiväkerholaiset opettelivat lasten virsiä, keväällä kanttori ”kuulusteli” virret, ja lopuksi järjestettiin virsimerkkijuhla.

Jaana piti seurakunta 3:ssa toimiessaan myös yhteyksiä alueen kouluihin. Eräs mielestäni melko erikoinen kouluihin liittyvä musiikkikasvatusprojekti oli Jaanan kertoman mukaan sellainen, jossa kanttori kävi pitämässä aamuhartauden yhteydessä puoli tuntia virsilaulua oppilaille. Tämä oli koulun rehtorin idea, ja Jaanan mielestä projekti oli alusta lähtien kuolleena syntynyt idea. Jaana koki erittäin haasteellisena virsien opettamisen sadalle peruskoulun oppilaille tilanteessa, joka ei tuntunut olevan luonteva kenellekään. Jaana yritti tehdä virsien opettelusta mielenkiintoisempaa esimerkiksi erilaisten kilpailujen tai sanaleikkien avulla, mutta hänen mielestään kyseisen kaltaiset projektit vain synnyttävät oppilaissa vastarintaa virsikirjaa kohtaan. Musiikkikasvattajana sanoisin, että rehtorilla on varmasti ollut hyviä tarkoituspäriä, mutta idean olisi voinut toteuttaa jollakin täysin toisenlaisella tavalla. Pakollinen virsilaulutuokio aina aamuhartauden jälkeen ei varmasti ole inspiroivaa kanttorille eikä parasta murrosikänsä eläville nuorille.

Jaanan mielestä kanttorin työssä musiikkikasvatuksella ei ole välttämättä kovin keskeistä sijaa ja musiikkikasvatuksella on lähinnä välineellinen arvo. Jaanan kokemuksen mukaan kanttorit voi jakaa ammatti-identiteettinsä puolesta kolmeen kategoriaan; solistit, musiikkikasvattajat ja hengelliseen työhön painottuvat kanttorit, joista hän itse kuuluu viimeksi mainittuun ryhmään. Jaanan mielestä esimerkiksi lapsikuoro on selkeästi musiikkikasvatustoimintaa, mutta siinäkin hänellä on ensisijaisena tavoitteena kristillinen kasvatus sekä se, että lapset löytäisivät paikkansa seurakunnassa. Musiikki on Jaanan mukaan erinomainen väline tähän tarkoitukseen, mutta musiikkikasvatusta sen itsensä vuoksi ei Jaanan mielestä ole tarpeellista järjestää seurakunnassa. Jaanalla ei ole ollut myöskään yksinkertaisesti aikaa eikä energiaa paneutua musiikkikasvatuspuoleen, ja sen järjestäminen seurakunnassa on hänen mielestään osaltaan myös resurssikysymys. Jos seurakunnassa olisi enemmän virkoja ja yhdellä

kanttorilla olisi vähemmän toimituksia hoidettavanaan, voisi musiikkikasvatuksen asema olla toinen seurakunta 3:ssakin.

”...pelkästään musiikkikasvatus sen itsensä vuoksi, se ensisijaisesti ehkä kuuluu kouluille ja musiikkiopistolle, mut kyl mä uskon et jos on niinku semmone, esimerkiksi semmone kanttori jol on valmiudet siihen ja joka kokee sen omaksensa, ni se voi hirveen hyvin palvella sitä seurakunnan kokonaisuutta. Et se voi olla tuomassa lapsia kuoroon ja monia perheitä ja lapsia linkittää siihen seurakunnan yhteyteen ja sillein lisätä niiden lasten musiikillisia valmiuksia, jotka voi olla hyödyllisiä myös jossain toisessa yhteydessä.” (Jaana)

Jaanankin mielestä kanttorin koulutus Sibelius-Akatemiassa oli hyvin puutteellinen musiikkikasvatuksen osalta. Eniten Jaanaa harmittaa se, ettei hän saanut vapaan säästykseen opetusta, vaikka hänellä siihen opinto-oikeus olikin. Kanttorin koulutus ei Jaanan mukaan anna minkäänlaisia valmiuksia musiikkikasvattajana toimimiseen.

Seurakunta 4:ssa Jaana on työskennellyt osa-aikaisena syksystä 2007 lähtien. Siellä hänen aikansa kuluu erilaisissa pienissä tilanteissa, jotka hän kokisi turhauttaviksi, jos hän työskentelisi kokopäiväisesti kyseisessä seurakunnassa. Yksi eniten aikaa vievistä tilaisuuksista on kinkarit, jotka sinällään olisivat hyvä tapa käyttää musiikkikasvatusta, mutta joissa suurin osa illasta kuluu kuitenkin papin puheeseen. Kinkereiden luonteeseen kuuluu, että vuodessa opetellaan kaksi uutta virttä ja yhden kinkeri-illan aikana lauletaan keskimäärin kuusi tai seitsemän virttä. Jaanan mielestä kinkarit ovat kaikesta huolimatta musiikkikasvatustoimintana tyhjää parempi ja niissä käykin suhteellisen paljon ihmisiä. Ajankäytön suhteen toimintaa voisi kuitenkin tehostaa huomattavasti.

5.5 ”Opettaja-kanttori”

Yksi tutkielmani tärkeä tutkimuskysymys liittyy kanttorin ja musiikkikasvattajan yhdistävään kaksoiskoulutukseen ja sen merkitykseen käytännön seurakuntatyössä. Haastateltavani kokivat kaksoiskoulutuksen erittäin varteenotettavaksi ja innostavaksi vaihtoehdoksi musiikkikasvatuksen eteenpäin viemiselle. Useille haastateltavista kaksoiskoulutus tuli kuitenkin uutena asiana ja asian pohtiminen käytännössä tuntui olevan haasteellista. Tämä oli täysin odotettavissa, sillä kaksoiskoulutus on juuri käynnistynyt eikä käytännön esimerkkiä

musiikkikasvattaja-kanttorista ole vielä olemassa. Joissakin seurakunnissa toimiva nuorisomuusikon virka on osittain lähellä käytännössä tapahtuvaa musiikkikasvattaja-kanttorin työtä, mutta nuorisomuusikon työ on kuitenkin eri tavalla toteutettu ja suunnattu virka.

Annen mielestä ”opettaja-kanttori” voisi olla hyödyksi monella eri tavalla, ja tällä hetkellä akuuttia tarvetta olisi erityisesti suunnittelu- ja organisaatiopuolella. Kaksoispätevyyden omaava kanttori voisi esimerkiksi tehdä aina vuodeksi kerrallaan suunnitelmia musiikkikasvatuksesta esimerkiksi päiväkotien kohdalla. Opettaja-kanttori voisi myös järjestää koulutusta musiikkikasvatuksesta; juuri päiväkotien ohjaajat olisivat Annen mukaan erityisen innokkaita ottamaan kaikenlaista koulutusta vastaan musiikin saralla. Annen mielestä kasvatustyö ei yleisesti ottaen ole kanttoreiden vahvinta osaamisaluetta, ja tästä syystä kaksoiskoulutus voisi avata monenlaisia mahdollisuuksia, niin kuin aina, kun käytössä on osaava tekijä.

Hennan mielestä kaksoispätevyydestä olisi paljon hyötyä.

”No miun mielestä se [kaksoiskoulutus] on todella hyvä, koska kuitekii tavallaa jokaisella on oma persoona ja näi, et kuitenkin et on joku jolla tavallaa on sellane tietynlainen valmius itellää, et kyl mie ainakii näkisin sen positiivisena, et on siit niinku ehottomasti hyötyä kyllä. Just näillä rippileireillä, et on tavallaa tälläne opettajan tietämys ja tämmöne.” (Henna)

Riitan mukaan kanttori-musiikkikasvattaja voisi olla nimenomaan muita kouluttavassa asemassa ja toimia yli seurakuntarajojen seurakuntayhtymän sisällä. Juhan mielestä musiikkikasvattaja-kanttorin asema korostuisi lasten ja nuorten kanssa tapahtuvassa työssä. Juhan mielestä kaksoispätevyys toisi myös paljon uutta perinteiseen kanttorikuvaan.

Katrin haaveena oli aiemminkin mainittu lapsityön oma kanttori, joka voisi olla juuri musiikkikasvatuksen ammattilainen. Paula oli jo ennen haastattelua tietoinen kaksoiskoulutuksesta, ja hänen mielestään se voisi toimia esimerkiksi siten, että yhdessä seurakunnassa olisi yksi niin sanotun perinteisen kanttorikoulutuksen saanut henkilö sekä yksi kanttorin ja musiikkikasvatuksen pätevyyden omaava henkilö. Nämä kaksi täydentäisivät toisiaan hyvin, sillä Paulakin oli sitä mieltä, että läheskään kaikki kanttorit (yleisesti ottaen) eivät osaa tai halua musiikkikasvatusaluetta hoitaa, ja tehtävään tarvittaisiin useissa seurakunnissa kasvatusalan ammattilainen.

Jaanan mielestä kanttorin ja musiikkikasvattajan yhdistelmä vaikuttaa onnistuneelta. Ongelmatonta se ei varmaankaan olisi, varsinkaan jos musiikkikasvattaja-kanttori olisi yhtymän yhteinen työntekijä. Jaana uskoo, että esimerkiksi työnjako ei tällöin luultavasti tulisi olemaan helppoa. Jaana tuli kuitenkin siihen tulokseen, että kaksoistutkinto tarjoaa paremmat valmiudet kanttorin työhön kuin solistisesti painottuneet opinnot. Jaana uskoo, että kaksoispätevyuden omaavan henkilön on tehtävä töitä selvittääkseen millaiseksi hänen oma ammatti-identiteettinsä kahden ammatin taitajana muodostuu. Uskon kahden ammatin yhdistämisen olevan itsellenikin haaste tulevaisuudessa pohtiessani omaa asemaani mahdollisena seurakunnan työntekijänä; olenko enemmänkin kirkon ja seurakunnan työntekijä, kanttori, vai olenko musiikkikasvatuksen ammattilainen, joka sattuu työskentelemään seurakunnassa?

6 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni tarkoitus oli perehtyä tavallisen luterilaisen seurakunnan musiikkikasvatustoimintaan. Tarkoitukseni oli selvittää, mitä musiikkikasvatuksella seurakunnan työntekijöiden mielestä tarkoitetaan ja millaisia musiikkikasvattajia kanttorit ja muut seurakunnan työntekijät kokevat olevansa. Halusin selvittää, millaista musiikkikasvatusta tutkittavassa seurakunnassa tällä hetkellä järjestetään, ja miten sitä olisi mahdollista työntekijöiden yhteistyönä kehittää. Yksi tärkeä aspekti tutkimuksessani oli oma kaksoiskoulutukseni musiikinopettajana ja kanttorina; miten voisin parhaiten toimia musiikkikasvattaja-kanttorina seurakunnan tai seurakuntayhtymän työntekijänä? Vapaavuoren selvityksen (2005) mukaan kaksoistutkinnon suunnittelu aloitettiin, jotta musiikkikasvattajakanttori palvelisi kunnan ja seurakunnan yhteisenä työntekijänä. Tähän näkökulmaan en keskittynyt lainkaan tutkimuksessani, vaan tarkoitukseni oli selvittää, miten musiikkikasvattajan ja kanttorin koulutuksen saanut henkilö voisi parhaiten olla hyödyksi työssään seurakunnan kanttorina.

Tutkimuskysymykseni siitä, millaista musiikkikasvatusta seurakunnassa tällä hetkellä järjestetään, sai moniulotteisia vastauksia. Haastattelutulosten perusteella musiikkikasvatus Lähdeveden seurakunnassa on monipuolista ja käsittää kaikenikäiset ihmiset lapsista vanhuksiin. Kanttorit ovat muiden työntekijöiden mielestä innostuneita ja osaavia ja he kokevat musiikkikasvatuksen tärkeäksi osaksi työtään. Lähdeveden kanttorit pitävät musiikkikasvatusta tärkeänä osana työtään ja tekevät paljon sellaista, mikä heille ei varsinaisesti kuulu – tästä esimerkkinä Annen päiväkotij- ja päiväkerhovieailut. Myös muut haastattelemani Lähdeveden seurakunnan työntekijät kokevat musiikkikasvatuksen tärkeäksi niin seurakuntaan kasvamisessa kuin musiikillisten ja sosiaalisten taitojen kehittämisessäkin. Haastateltavien vastaukset musiikkikasvatuksen merkityksestä sivasivat tutkijoiden mielipiteitä musiikin voimakkaasta vaikutuksesta ihmisen tunne-elämän ja kokonaisvaltaisen kasvun tukijana. Musiikkikasvatus seurakunnassa -mietinnön (1989) mukaisesti haastateltavat pitivät merkittävänä sitä, että seurakunnan ja seurakunnan musiikkikasvatuksen perimmäinen tarkoitus on välittää evankeliumin sanomaa ja auttaa seurakuntalaisia heidän hengellisessä kasvussaan.

Lähdeveden seurakunnassa musiikkikasvatusta on haastattelujen perusteella jo nyt runsaasti, mutta työntekijät olivat myös innokkaita ja halukkaita kehittämään toimintaa esimerkiksi musiikkikasvatuksen ammattilaisen avulla. Haastattelujen perusteella ja seurakuntaa hieman tuntevana voin sanoa, että yksi syy musiikkikasvatuksen onnistuneeseen toteutukseen Lähdevedessä on harvinaisen hyvä ja suotuisa ilmapiiri työntekijöiden välillä. Työntekijät selkeästi luottavat toisiinsa ja heidän keskinäinen kunnioituksensa tulee ilmi useissa eri yhteyksissä. Työntekijät ovat työlleen omistautuneita, ja useat heistä ovat ystäviä vapaa-ajallaankin; tämä vaikuttaa varmasti positiivisesti työilmapiiriin ja työtovereiden väleihin.

Koska työntekijät tulevat hyvin toimeen keskenään, on heidän yhteistyön tekemisensäkin rikasta ja toimivaa. Kaikki haastateltavat olivatkin sitä mieltä, että yhteistyö heidän seurakuntansa työntekijöiden kesken on yksi keskeinen tekijä useassa asiassa, esimerkiksi juuri musiikin ja musiikkikasvatuksen eteenpäin viemisessä. Yhteistyötä tehdään jokaisen työntekijän omien toiveiden ja hänen kokemansa tarpeen mukaan – osa haastateltavista toivoi vieläkin enemmän ohjausta kanttoreilta, kun taas toiset eivät kokeneet sitä tarvitsevansa oikeastaan lainkaan. Ratkaisevaa kuitenkin on, että yhteistyötä tehdään ja musiikkikasvatus on kaikkien työntekijöiden vastuulla, kuten Musiikkikasvatus seurakunnassa -raportissa (1989) ohjeistetaan.

Lähdeveden seurakunta vaikuttaa olevan monilta osin melko poikkeuksellinen seurakunta. Kuten saamassani Seurakunnan strategia 2015 -raportissa todetaan, seurakunnan vahvuuksia ovat sen nuorekkuus, avoimuus ja suvaitsevaisuus. Tästä asiasta olen täysin samaa mieltä; Lähdevedessä on työntekijöinä harvinaisen paljon avarakatseisia ja huumorintajuisia ihmisiä, jotka tekevät työnteosta mukavaa, sujuvaa ja joustavaa. Avoin ilmapiiri luo seurakunnasta nuorekkaan ja positiivisen vaikutelman – tämä näkyy esimerkiksi siinä, että nuorisotyö on aktiivista seurakunnassa, ja rippileirien isosiksi pyrkii omien tietojeni mukaan moninkertaisesti enemmän nuoria kuin mitä leireillä isosina tarvittaisiin.

Olen tehnyt kanttorin sijaisuuksia muutamassa muussakin seurakunnassa ja kunnassa ja voin kokemuksieni perusteella todeta, että Lähdeveden seurakunta on toimivuudessaan erinomainen. Lähdeveden työntekijät ovat avoimia kaikenlaisille uusille innovaatioille, ja he ottavat riskejä ja lähtevät pelottomasti mukaan uusiin kokeiluihin. Seurakunnan avoin suhtautuminen esimerkiksi musiikkiin ja musiikkikasvatukseen on osa-alue, jonka toivoisin

tulevan osaksi useita muitakin Suomen seurakuntia. Lähdeveden musiikkikasvatus on vahvalla pohjalla asiastaan innostuneiden kanttoreiden johdolla, mutta näin ei valitettavasti ole kaikkialla – joissakin seurakunnissa musiikkikasvatusta on vain ”vaadittava” minimimäärä, jos sitäkään.

Haastateltavani kokivat rahan ja ajan puutteen olevan suurimpia esteitä musiikkikasvatuksen kehittämisessä. Useat haastateltavistani mainitsivat, että erityisen tärkeää niin musiikkikasvatus- kuin muussakin toiminnassa on esimiesten ja päättävissä asemassa olevien henkilöiden suhtautuminen kuhunkin asiaan. Lähdeveden seurakunnassa ollaan musiikin kannalta siinä onnellisessa asemassa, että kirkkoherra suhtautuu hyvin myönteisesti ajatukseen musiikkikasvatuksesta ja hänen mukaansa myös seurakunnan päättävissä elimissä on näkynyt positiivinen asenne musiikkia kohtaan.

Seurakuntayhtymässä ollaan kuitenkin siinä huolestuttavassa tilanteessa, että määrärahoja vähennetään kaiken aikaa ja uusia virkoja ei tunnuta olevan halukkaita perustamaan. Tämä voi koitua seurakuntien musiikkikasvatuksen esteeksi; jos ei saada rakennettua Vapaavuoren (2005) kuvailemaa uutta, kunnan ja seurakunnan yhteistä virkaa, voi joillakin kaksois-tutkinnon suorittaneilla toinen ammateista jäädä kokonaan käyttämättä. Pienillä paikkakunnilla kunnan musiikinopettajan ja seurakunnan kanttorin työt yhdistävä virka olisi tarpeen, ja tämä tarve tuskin muuttuu tulevina vuosina, kun autioituville maaseuduille on entistä hankalampaa saada pätevää työvoimaa. Kunnan ja seurakunnan yhteistyö on välttämätöntä, jos kaksoispätevyyttä halutaan hyödyntää mahdollisimman hyvin tulevaisuudessa.

Tutkimukseni mukaan pelkästään kanttorin työssäkin olisi musiikkikasvatuksesta silti paljon etua. Haastateltavat totesivat, että kanttoreilla ei useinkaan ole edellytyksiä kasvattajina toimimiseen, jolloin musiikkikasvattajan koulutuksen saanut henkilö olisi enemmän kuin tervetullut ottamaan vastuun seurakunnan musiikkikasvatustoiminnasta. Yksi asia, joka joitakin haastateltavia mietitytti kaksoispätevydessä oli se, onko musiikkikasvattajakanttorilla riittävän hyvät valmiudet myös kirkkomusiikkona toimimiseen. Tämä on mielestäni otettu hyvin huomioon opetussuunnitelmassa, ja opiskelijan on tehtävä useampikin tutkinto muun muassa pianon- ja urkujensoitosta, kirkkohistoriasta, liturgisesta laulusta ja kirkkomusiikista ennen kuin saa musiikin maisterin tutkinnon ja sitä kautta kanttorin

pätevyyden.

Kolmas tutkimuskysymykseni käsittelee kaksoiskoulutusta ja sen merkitystä seurakunnalle ja seurakuntayhtymälle. Musiikkikasvatuksen ja kirkkomusiikin osastojen yhteistyö koettiin Vapaavuoren (2005) selvitystulosten perusteella niin Jyväskylän yliopiston kuin Sibelius-Akatemian Kuopion osastonkin mielestä hyödylliseksi ja tarpeelliseksi, ja yhteistyö sai syksyllä 2007 mahdollisuuden toteutua. Tutkimukseni osoittaa kaksoispätevyyttä suunnitteleiden olleen oikeassa; ainakin tutkimuspaikkakunnallani musiikkikasvattaja-kanttori otettaisiin innostuneesti vastaan. Haastateltavani pitivät kaksoispätevyyttä erittäin tervetulleena vaihtoehtona ja he kokivat sen tuovan uutta niin kanttorikuvaan kuin koko seurakunnan musiikkikasvatustoimintaan. Tutkimusseurakuntani työntekijät kokevat musiikkikasvatustoiminnan niin tärkeäksi, että kasvatustalon ammattilainen olisi hyvä lisä heidän moniammatilliseen työntekijäjoukkoonsa.

Kouluissa tehtävään tavoitteelliseen musiikkikasvatustoimintaan on seurakunnalla silti vielä matkaa. Koulujen musiikkikasvatuksessa monipuolisuus laulun, soiton, yhdessä tekemisen ja kokemisen sekä kuuntelun osalta on otettu hyvin huomioon opetussuunnitelmissa. Kouluissa harjoitetaan tavoitteellista musiikkikasvatustoimintaa, ja lasten ja nuorten kokonaisvaltaista kasvua tuetaan musiikin tarjoamien mahdollisuuksien kautta. Seurakunnassa musiikkikasvatus lähtee teologisesta sanomasta ja sen tarkoitus on kasvattaa seurakuntalaiset kristillisyyteen. Tulisiko seurakunnassa olla tavoitteellisempaa musiikkikasvatusta? Jaanan mielestä musiikkikasvatus sen itsensä vuoksi ei ole tarkoitus seurakunnassa, vaan musiikki on väline seurakuntalaisten hengellisen kasvun tukemisessa. Mielestäni musiikkikasvatus on niin tärkeä ja hyväksi todettu asia ihmisen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukijana, etten näe syytä siihen, miksi musiikkikasvatusta ei voisi olla seurakunnassa vain siitä syystä, että sen vaikutukset ihmisen hyvinvoinnille ovat kiistattomia. Tämä kaksoispätevyteni voi tulevaisuuden työssäni tuottaa ongelmia oman ammatti-identiteettini muodostumisessa, kuten Jaana ennustikin. Olenko enemmän musiikkikasvattaja vai kirkkomuusikko? Kumpaa osa-aluetta pidän tärkeämpänä? Jos olen mielestäni enemmän painottunut musiikkikasvatukseen kuin hengelliseen kasvatukseen, voinko toimia kanttorina seurakunnassa?

Musiikkikasvattaja-kanttorin kaksoispätevyys herättää kysymyksiä edelleen, vaikka koulutusten välinen yhteistyö on jo alkanut ja seuraavia kokeiluita testataan valintakokeissa

parasta aikaa. Uskon, että ajan kuluessa löydän itsekin oman paikkani kaksoispätevyyden omaavana ja identiteettini muodostuu selkeämmäksi sen jälkeen, kun olen tutustunut paremmin molempiin ammatteihin. Koen kahden ammatin osaamisen mieltä askarruttavista ammatti-identiteetikysymyksistä huolimatta voimavarana ja arvokkaana tulevaisuuden turvana. Uskon myös, että siinä vaiheessa, kun itse olen valmistunut molemmista yliopistoista, on kunnan ja seurakunnan yhteisen työntekijän virkakysymyksen ratkaistu ja voin valita, kumpaa työtä teen – parhaassa tapauksessa molempia. Tutkimusseurakuntani kirkkoherra kaavaili seurakuntayhtymään tarvittavan myös musiikkisihteeriä, jollaisena kaksoistutkinnon suorittanut voisi myöskin toimia. Itse haluaisin kuitenkin tehdä käytännönläheisempää musiikkityötä ihmisten parissa, olinpä töissä koulussa tai seurakunnassa.

Tutkimustulosteni perusteella Lähdeveden seurakunnassa musiikkikasvatus on luonnollinen osa seurakunnan toimintaa. Haastattelujen perusteella musiikkikasvatusta pidetään paljon työntekijän luonteeseen ja harrastuneisuuteen liittyvänä asiana, jolloin henkilö toteuttaa itsessään olevaa kasvattajuutta tai musiikillisia taitoja musiikkikasvatuksen avulla. Musiikkikasvatuksella todetaan olevan vaikutusta ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja hyvinvointiin ja sen kehittämiseen ollaan valmiita ainakin ajatuksen tasolla – nähtäväksi jää, innoittiko esimerkiksi tämä tutkimukseni seurakunnan työntekijöitä lisäämään musiikkikasvatuksen määrää jollakin tavalla seurakunnan toiminnassa. Sain joiltakin haastateltavilta palautetta, että tulevana kesänä he aikovat hyödyntää musiikkikasvattajuuttani kesäkantorin työssäni. Tämä ainakin viittaisi siihen, että musiikkikasvatustoimintaa ollaan tehostamassa Lähdeveden seurakunnassa.

Tutkimustulokseni kertovat ainoastaan yhden seurakunnan musiikkikasvatustoiminnasta. Niitä ei voi yleistää koskemaan kaikkia Suomen luterilaisia seurakuntia, eivätkä työntekijöiden mielipiteet kerro koko ammattikunnan kannasta käsiteltäviin asioihin. Tutkimustulokset antavat kuitenkin viitteitä siitä, kuinka musiikkikasvatusta on yhdessä seurakunnassa järjestetty. Tulokset kertovat yhden esimerkin siitä, kuinka seurakunnassa yleensäkin suhtaudutaan musiikkiin ja musiikkikasvatustoimintaan. Tutkimukseni sivuaa myös koko tutkimuspaikkakunnan seurakuntayhtymän musiikkikasvatusta, mutta kyseiset tulokset ovat vain kahden haastateltavan mielipiteitä omieni lisäksi eikä niitä voi yleistää muiden työntekijöiden mielipiteiksi yhtymän seurakuntien musiikkikasvatuksesta.

Olisi kiinnostavaa jatkaa seurakunnan musiikkikasvatustyön tutkimista. Jatkotutkimuksia voisi aiheestani tehdä useita. Itseäni kiinnostaisi selvittää, millaista musiikkikasvatusta muissa Suomen seurakunnissa järjestetään ja tutkia, eroavatko käytännöt esimerkiksi maantieteellisesti tai seurakunnan koon perusteella. Olisi kiinnostavaa tietää, vaikuttavatko eri herätysliikkeiden vaikutukset musiikkikasvatustoimintaan ja onko musiikkikasvatus jossakin seurakunnassa tietoisesti toteutettua tai tietoisesti taka-alalle jätettyä. Haluaisin selvittää myös, miten kirkkomuusikot yleisesti ottaen kokevat oman musiikkikasvattajuutensa. Olisi mielenkiintoista selvittää tutkimukseni toisinpäinkin ja tutkia, miten kirkkomuusikoiden koulutus voisi olla hyödyksi musiikinopettajan työssä. Jatkotutkimuksen arvoinen asia olisi myös tutkimus siitä, miten musiikkikasvattajuuden voisi seurakuntayhtymässä järjestää siten, että kaksoispätevyden suorittanut voisi työskennellä seurakuntayhtymän yhteisenä työntekijänä vastuualueenaan kaikenikäisten seurakuntalaisten musiikkikasvatus.

7 LÄHTEET

- Anttila, M. & Juvonen, A. (2006). *Musiikki koulussa ja nuoren elämässä. Kohti kolmannen vuosituhannen musiikkikasvatusta, osa 3*. Joensuu University Press.
- Erkkilä, L. (2003). Kanttorin virka. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 71–97.
- Harinen, H. (2004). *Kuoron mahdollisuudet musiikkikasvatuksessa ja levytyksen merkitys kuoron kehittämässä*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu.
- Heininen, S., Heino, H., Nyyssönen, S. & Pirinen, H. (1996). *Uusi Ankkuri – uskonto Suomessa*. Porvoo: WSOY.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piiroinen, A. & Mäkinen, L. (1994). *Hip hoi, musisoi! Musiikki varhaiskasvatuksessa*. Espoo: Fazer Musiikki.
- Jussila, J., Oinonen, M., Unkuri, J. & Vatanen, O. (toim.) (2004). *Aamenesta öylättiin. Kirkon ja uskon sanakirja*. Helsinki: Kirjapaja. www.evl.fi/sanasto Viitattu 26.4.2008.
- Kaikkonen, M. & Mattila, S. (toim.) (1997). *Musiikki ja mielen mahdollisuudet*. Helsinki: Sibelius-Akatemian koulutuskeskuksen julkaisusarja.
- Kakkonen, P. (2008). Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostiviestinä 12.4.2008.
- Kannosto, E. (2005). ”...lapset ne on kuitenkin, et ne ei oo niinku aikuiset...”:leikin olemuksen ymmärtäminen on avain lapsen maailmaan. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu.
- Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö. (1952). Helsinki: Kouluhallitus.
- Kirkkojärjestys (1055/1993). <http://kappeli.evl.fi/Kirkkolainsaadanto.nsf/kkolaki> Viitattu 3.5.2008.
- Kirkkolaki. (1981). <http://kappeli.evl.fi/Kirkkolainsaadanto.nsf/kkolaki> Viitattu 3.5.2008.
- Koistinen, M. (2003). *Tunne kehosi – vapauta äänesi. Äänitimpurin käsikirja*. Helsinki: Sulazol.
- Korhonen, K. (toim.) (2002). *Andante – Klassisen musiikin tietosanakirja*. Porvoo: WSOY.

- Kosonen, E. (2008). Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostiviestinä 11.8.2008.
- Krokfors, J. (1993). *Musiken i församlingen. En studie kring betänkandet Musikfostran i församlingen*. Åbo: Åbo Akademi.
- Kunta ja seurakunta. (2002). *Kunta ja seurakunta – yhteistyössä yhteisön hyväksi*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Lampinen, O. (1998). *Suomen koulutusjärjestelmän kehitys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lehtonen, K. (1989). Musiikkiterapian teoreettisesta perustasta. Teoksessa Lehtonen, K. (toim.) *Musiikki terveyden edistäjänä*. Porvoo: WSOY.
- Lilja-Viherlampi, L-M. (2007). ”Minunkin sisällä soi!” – musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turun Ammattikorkeakoulun tutkimuksia 24.
- Lintunen, P. (2003). Seurakunnan musiikkielämä ja sen tavoitteet. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 419-434.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet. (2003). Helsinki: Opetushallitus.
- Maalaiskansakoulun opetussuunnitelma, Kansakoulun opetussuunnitelmakomitea. (1925). Komiteamietintö 1925:14. Helsinki: Kouluhallitus.
- Musiikkikasvatus Jyväskylän yliopistossa. (2007). www.jyu.fi/hum/laitokset/musiikki/opiskelu/kasvatus/ Viitattu 26.4.2008.
- Musiikkikasvatus seurakunnassa: kirkon musiikkikasvatuksen lähtökohdat ja tavoitteet. (1989). Helsinki: Kirjapaja.
- Niemelä, K. (2004). Suomalaiset uskonnollisten yhdyskuntien jäseninä. Teoksessa *Kirkko muutosten keskellä: Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000-2003*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 39-45.
- Ollaranta, R. & Simojoki, M. (1989). *Laulan lasten lailla. Musiikin varhaiskasvatuksen opas*. Keuruu: Otava.
- Pajamo, R. (1976). *Suomen koulujen laulunopetus vuosina 1843–1881*. Helsinki: Suomen Musiikkitieteellinen seura.
- Pajamo, R. & Tuppurainen, E. (2004). *Suomen musiikin historia: kirkkomusiikki*. Porvoo: WSOY.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. (2004). Helsinki: Opetushallitus.

- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. (1994). Helsinki: Opetushallitus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. (1985). Helsinki: Kouluhallitus.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö. (1970). Helsinki: Opetusministeriö.
- Piispainkokouksen mietintö. (2008). Kanttorin viran kelpoisuusvaatimusten uudistaminen. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen 14-15.2.2006 asettaman työryhmän mietintö. Sarja B 2007:1.
- Pyhä Raamattu. Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen piilaseura.
- Sariola, Y. (2003). Kirkkomusiikki ja musiikin teologia. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 13-36.
- Seurakunnan strategia 2015. Julkaisematon.
- Shetler, D. J. (1989). The inquiry into prenatal musical experience: A report of the Eastman Project 1980-1987. New York: Human Sciences Press.
- Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin koulutusohjelman opetussuunnitelma. (2008). http://www.siba.fi/fi/opiskelu/opetus/kimu_0809/ Viitattu 19.5.2008.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2008). www.evl.fi Viitattu 26.4.2008.
- Tuovinen, U. (2003). Musiikkikasvatus. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 435-447.
- Tuppurainen, E. (2003). Kirkkomusiikin historia ja nykypäivä. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 37-59.
- Vapaavuori, H. (2005). Pitäjänmuusikko. Selvitys musiikkikasvatukseen painottuvasta kanttorin tutkinnosta ja virasta sekä musiikinopettajan ja kanttorin tehtävien hoitamisesta kunnan ja seurakunnan yhteistyönä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2005:7.
- Vapaavuori, H. (2003). Laulukokoelmat. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 401-407.